SOZIOLOGIA

Jon ARRIZIBITA SALABERRI

ESKOLA JARRERA DESBIDERATUEN PREBENTZIOAREN AGENTE GISA

GBL 2016

upna
Universidad Pública de Navarra
Nafarroako Unibertsitate Publikoa
Facultad de Ciencias Humanas y Sociales
Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea

Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Gradu Bukaerako Lana

ESKOLA JARRERA DESBIDERATUEN PREBENTZIOAREN AGENTE GISA

Jon ARRIZIBITA SALABERRI

GIZA ETA GIZARTE ZIENTZIEN FAKULTATEA

NAFARROAKO UNIBERTSITATE PUBLIKOA

Ikaslea
Jon ARRIZIBITA SALABERRI

Izenburua
Eskola jarrera desbideratuen prebentzioaren agente gisa

Gradu
Lehen Hezkuntzako Irakasleen Gradua

Ikastegia
Giza eta Gizarte Zientzien Fakultatea
Nafarroako Unibertsitate Publikoa

Zuzendaria
Lohitzune ZULOAGA LOJO

Saila
Soziologia Saila

Ikasturte akademikoa
2015/2016

Seihilekoa
Udaberria

Hitzaurrea

2007ko urriaren 29ko 1393/2007 Errege Dekretua, 2010eko 861/2010 Errege Dekretuak aldatuak, Gradu ikasketa ofizialei buruzko bere III. kapituluan hau ezartzen du: “ikasketa horien bukaeran, ikasleek Gradu Amaierako Lan bat egin eta defendatu behar dute […] Gradu Amaierako Lanak 6 eta 30 kreditu artean edukiko ditu, ikasketa planaren amaieran egin behar da, eta tituluarekin lotutako gaitasunak eskuratu eta ebaluatu behar ditu”.

Nafarroako Unibertsitate Publikoaren Haur Hezkuntzako Irakaslearen Graduak, ANECAk egiaztatutako tituluaren txostenaren arabera, 12 ECTSko edukia dauka. Abenduaren 27ko ECI/3857/2007 Aginduak, Haur Hezkuntzako irakasle lanetan aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizialak egiaztatzeko baldintzak ezartzen dituenak arautzen du titulu hau; era subsidiarioan, Unibertsitatearen Gobernu Kontseiluak, 2013ko martxoaren 12ko bileran onetsitako Gradu Amaierako Lanen arautegia aplikatzen da.

ECI/3857/2007 Aginduaren arabera, Haur Hezkuntzako Irakaslearen ikasketa-plan guztiak hiru modulutan egituratzen dira: lehena, oinarrizko prestakuntzaz arduratzen da, eduki sozio-psiko-pedagokikoak garatzeko; bigarrena, didaktikoa eta dizplinakoa da, eta diziplinen didaktika biltzen du; azkenik, Practicum daukagu, zeinean graduko ikasleek eskola praktiketan lortu behar dituzten gaitasunak deskribatzen baitira. Azken modulu honetan dago Gradu Amaierako Lana, irakaskuntza guztien bidez lortutako gaitasun guztiak islatu behar dituena. Azkenik, ECI/3857/2007 Aginduak ez duenez zehazten gradua lortzeko beharrezkoak diren 240 ECTSak nola banatu behar diren, unibertsitateek ahalmena daukate kreditu kopuru bat zehazteko, aukerako irakasgaiak ezarriz, gehienetan.

Beraz, ECI/3857/2007 Agindua betez, beharrezkoa da ikasleak, Gradu Amaierako Lanean, erakus dezan gaitasunak dituela hiru moduluetan, hots, oinarrizko prestakuntzan, didaktikan eta diziplinan, eta Practicumean, horiek eskatzen baitira Haur Hezkuntzako Irakasle aritzeko gaitzen duten unibertsitateko titulu ofizial guztietan.

Lan honetan, oinarrizko prestakuntzako modulua, batez ere *1. Gaiaren aurkezpena eta ikuspegi teorikoa* atala garatzeko baliogarria izan zaigu. Izan ere, soziologia eta hezkuntza alorretan adituak diren autore desberdinen ekarpenak bildu eta kontrastatu egin dira lanaren ikuspegia zehazteko. Ondoren, ekarpen horietatik abiatuta, *3. Prebentzio proposamena: eskolan garatzeko prebentzio programa* atala garatua izan da.

Didaktika eta diziplinako moduluak, Iruñean delinkuentziaren prebentzioan lan egiten duten instituzio nagusien baliabideak aztertu eta horietan oinarrituta gure testuinguruan aplikagarria izatea espero den prebentzio programa baten proposamena egiteko bidea eman digu. Modulu hau, *3. Proposamena: eskolan garatzeko prebentzio programa* puntuan aurki dezakegu.

Halaber, Practicum moduluak, Nafarroan 14 urte baino gutxiagoko delinkuentziaren inguruan dagoen egoera ezagutzea ahalbidetu digu. Horrela, 14 urte baino gutxiagoko haurrak legearen aurrean duten egoera, eskola eta poliziaren arteko harremana eta eskolak haurren jarrera desegokiak prebenitzeko erabiltzen dituzten teknika eta prozesu nagusiak aztertu egin dira. Modulu hau, *2. Nafarroako egoera* puntuan zehar agertzen da, zeharki ere; *2.1 Jurisdicción de menores, 2.2 Eskola eta poliziaren arteko elkarlana* eta *2.3 Eskolen baliabideak* puntuetan.

Beste alde batetik, ECI/3857/2007 Aginduak ezartzen du, Gradua amaitzerako, ikasleek gaztelaniazko C1 maila eskuratuta behar dutela. Horregatik, hizkuntza gaitasun hau erakusteko, hizkuntza honetan idatziko dira “Programas de Interveción”, “Jurisdicción de menores” eta “Conclusiones y cuestiones abiertas” atalak baita hurrengo atalean aipatzen den laburpen derrigorrezkoa ere.

ECI/3857/2007 Aginduak ezartzen duen arabera, Graduaren bukaeran hizkuntza koofizial bat ezagutzen duten ikasle elebidunek C1 maila ere izan behar dute erkidegoaren beste hizkuntzan, alegia, gure kasuan, euskaran. Hori dela eta, euskaraz hizkuntza gaitasuna erakusteko, hitzaurrea eta lanaren azken ondorioak gure hizkuntzan idatziko dira.

Laburpena

Eskola eta familia haurraren garapen kognitibo-emozional egokia lortzeko oinarrizko instituziotzat hartuz, prozesua zailtzen duten eta era zeharkatuan jarrera desbideratuak baita biolentoak ere, etorkizunean jarrera deliktiboetan deribatu daitezkeenak, sor ditzaketen aldagai eta alderdiak aztertu egin ziren. Instituzio hauek gure testuinguru soziokulturalean arazo honen prebentzioa aurrera eramaterako orduan eskuragarri dituzten baliabideak aztertu egin ziren, orain arte hartutako neurriak eraginkorrak baina nahikoak ez direla determinatuz. Aparteko arreta ipini egin zen Iruñeko kasuan Udaltzaingoaren eta hezkuntza instituzioek garatzen duten erlazioan, gure testuinguru espezifikoan aurrera eramaten diren jokabide eta esperientziak gertutik ezagutzeko helburuarekin. Baliabide hauen hobekuntzan laguntzeko asmoz, gure testuinguruan aplikagarria den prebentzio proposamena sortu egin zen.

Hitz gakoak: Eskola; familia; haurrak; jarrera desbideratuak; prebentzioa.

Resumen

Considerando a la escuela y la familia como instituciones base para un correcto desarrollo cognitivo-emocional del niño, se analizaron los diferentes factores y variables que dificultan el proceso y que de manera indirecta promueven conductas desviadas o incluso violentas, las cuales pueden llegar a derivar en futuras acciones delictivas. Se estudiaron los diferentes recursos de los que disponen estas instituciones a la hora de prevenir este problema en nuestro ámbito socio-cultural, determinando así que los caminos y medidas tomadas hasta ahora son eficientes pero no suficientes. Se prestó especial atención a la relación que se establece entre las instituciones policiales y educativas en el caso de Pamplona, con el objetivo de conocer de cerca la experiencia y las formas de proceder en nuestro contexto más específico. Con el fin de contribuir en el proceso de mejora de estos recursos, se generó una propuesta de prevención aplicable a nuestro entorno.

Palabras clave: Escuela; familia; menores; conductas desviadas; prevención.

Abstract

Considering school and family as the basic institutions for a child's proper emotional and cognitive development, we have analyzed the different factors and variables that complicate this process and can indirectly lead to deflected and even violent behaviour, and to possible criminal activity in the future. The different resources that have both institutions to prevent this problem in our social cultural area we also studied. We found that the present measures employed to date are efficient but not sufficient. We focused our study on the relationship between Pamplona's police office force and education institutions. The objective of our work was to have a clearer, first hand view of different experiences and ways of working within our specific context. With the aim of assisting in the improvement of these resources we created a "Prevention Proposal" applicable to our area of study.

Keywords: School; family; children; deflected behavior; prevention.

AURKIBIDEA

Sarrera **1**

1. Gaiaren aurkezpena eta ikuspegi teorikoa **3**

1.2 Kontzeptuak zehazten 3

1.3 Hezkuntza sistema eta bere funtzioak: gizarteratze prozesuaren garrantzia 5

1.3.1 Eskola eragile sozial gisa 5

1.3.2 Eskola, komunitatea eta familiaren arteko elkarlana 8

1.4 Eskolaren testuinguruan delinkuentzia prebenitzeko estrategiak 12

1.4.1 Familiaren eragin zuzena 12

1.4.2 Programas de prevención 16

2. Nafarroako egoera **19**

2.1 Jurisdicción de menores 23

2.2 Eskola eta poliziaren arteko elkarlana 27

2.3 Eskolaren baliabideak 31

2.4 Nafarroaren egoeraren inguruko ondorioak 35

3. Proposamena: eskolan garatzeko prebentzio programa **37**

3.1 Aurkezpena 37

3.1.1 Zergatik programa honen proposamena? 37

3.1.2 Programa oinarritzen den funtsezko kontzeptuak 37

3.1.3 Norentzat bideratua dago programa? 40

3.1.4 Helburu orokorra 40

3.1.5 Helburu espezifikoak 40

3.1.6 Programaren denboralizazioa eta faseak 41

3.2 Programaren oinarriak eraikitzen 42

3.3 Programaren zutabeak eraikitzen 45

3.3.1 Lehenengo zutabea: pertsonak eratzen; jarrera arduratsuak 45

3.3.2 Lehenengo zutabea: pertsonak eratzen; gaitasun sozialak 47

3.3.3 Bigarren zutabea: familiaren parte-hartzea 50

3.3.4 Bigarren zutabea: komunitatearen parte-hartzea 52

3.3.5 Hirugarren zutabea: bitartekaritza programa 53

3.3.5.1 Programaren aurkezpena: 54

3.3.5.2 Programa martxan jartzen 57

3.3.5.3 Programari amaiera ematen; ebaluazioa 58

Conclusiones y cuestiones abiertas **59**

Erreferentziak **63**

Gehigarriak **67**

A. Gehigarria 67

B. Gehigarria 68

C. Gehigarria 69

D. Gehigarria 70

E. Gehigarria 71

F. Gehigarria 72

G. Gehigarria 73

H. Gehigarria 74

I. Gehigarria 75

J. Gehigarria 76

K. Gehigarria 77

L. Gehigarria 79

M. Gehigarria 82

N. Gehigarria 83

SARRERA

Eurostat-eko datuek[1] Espainiako delinkuentzia tasa Europa mailan txikienetarikoa dela adierazten dute. Gainera, Barne Ministeritzaren datuen arabera[2], Nafarroako delinkuentzia tasa Espainiako delinkuentzia mailarekin alderatuz azkeneko postuetan dago. Nafarroako delinkuentzia tasa hau Iruñerria handiko (Iruñea eta inguruko auzoak) eremura mugatzen dugunean esponentzialki murriztu egiten da, eta are gehiago oraindik gure azterketa laginera, 14 urte baino gutxiagoko adingabekoak, mugatzean.

Nafarroan egindako zenbait ikerketetan, 14 urte baino gutxiagoko adingabekoekin erlazionatutako delinkuentzia kasuak gora egin dutela ziurtatzen dute ordea (Olaizola et al., 2012). Honen aurrean, beharrezkoa ikusten dugu gora egitearen faktore nagusien inguruan aztertzea, honen eragileak zeintzuk diren eta horien aurrean hartu beharreko neurriak ezagutzeko helburuarekin.

Lehenengo kapituluan, eskolak betetzen dituen funtzio sozialak, gizarteratze funtzioa, zaintza funtzioa, eskola komunitatearen arteko elkarreragina, familia instituzioa, familiak haurren garapen prozesuan duen garrantzia, interbentzio mota ezberdinak, prebentzio programak eta eskolen baliabideak jorratuko dira, hauetako bakoitzak haurrek etorkizunean garatuko duten izaera eta jarreretan duten eragina hautemateko.

Bigarren kapituluan berriz, Nafarroan delinkuentziaren prebentzioaren inguruan lan egiten duten instituzio nagusiak, eskola eta polizia, orain arte egindako lana eta gaur egun aurrera eramaten ari dutena aztertu egingo da, egindakoaren balorazioa eta hobetzeko dagoenaren inguruko azterketa egiteko asmoz.

Gaiaren inguruan jorratutako lanak eta aztertzeko dagoen informazioa nahikoa bada ere, askotan zaila izaten da gure testuingurura moldatzea. Ikerketa gehienak, Ipar zein Hego Amerikako testuinguruetan oinarritzen dira beti, Nafarroarekin alderatuz, egoera

---

[1] Hemen eskuragarri: www.ec.europa.eu/eurostat
[2] Hemen eskuragarri: www.mir.es

soziologiko, politiko eta ekonomiko guztiz desberdinak dituztenak. Hala ere, informazio hau baliagarritzat hartuko da eta beharrezko diferentzia tarteak kontuan izanda, ikerketa hauek planteatutako estrategiak, ideiak eta proposamenak gogoan hartuko dira gure testuingurura moldatzen den eta ikastetxeendako baliagarria izatea espero den programa sortzeko, hain zuzen ere hirugarren kapituluan egingo duguna.

Amaitzeko, gure eskerrak eman nahi dizkiogu lehenik eta behin Iruñeko Udaltzaingo taldeari, informazio eta datu estatistikoak eskuratzeko eman dizkiguten erraztasunengatik. Eskerrak ematea ere Paz Francés NUPeko irakasleari, haren denbora eskaintzeagatik eta gurekin izandako tratu jatorrarengatik, adingabekoak justiziaren aurrean duten egoera azalduz eta prebentzio programen inguruan informazioa eskainiz. Azkenik, gurekin hitz egitera prest adierazi diren ikastetxeetako zuzendariei eskerrak ematea geratzen zaigu, laguntzeko adierazi duten jarrerari esker lortutako informazioa oso lagungarria izan delako.

1. GAIAREN AURKEZPENA ETA IKUSPEGI TEORIKOA

14 urte baino gutxiagoko haurrek delituak betetzen al dituzte? Haur delinkuentzia arazo baten aurrean al gaude? Zein da eskolak delinkuentziaren prebentzioan bete behar duen papera?

Galdera hauei erantzuna erreferentziatzat hartuz sortua izan da ikerketa lana da hau. 14 urte baino gutxiagoko haurrak delituak egitera daramatzaten arrazoi nagusiak, haurren jarreretan eragiten duten faktoreak, portaera antisozialak garatzearen arrazoiak, justiziak kasu hauen aurrean har dezakeen papera, eskola-komunitateak duen parte-hartzea, familiaren garrantzia, ikastetxeek delituen prebentzioan betetzen duen papera, ikastetxeak dituzten baliabideak, prebentzio programak, erreforma programak eta hain garrantzitsuak iruditzen zaizkigun moduko alderdiak izango dira lan honetan zehar aztertu eta eztabaidatu egingo direnak.

Hau aztertuta, alderdi guzti hauen inguruan Iruñeak duen egoera ikertu egingo da; aurrera eramaten diren programa motak, 14 urte baino gutxiagoko haurren arteko delinkuentzia kasuak, ikastetxeak delinkuentzia kasu hauei aurre egiteko dituzten baliabideak, kasu hauen murrizpenean eragiteko baliabideak ikusiko dira.

Azkenik, Nafarroako egoera zein den ondorioztatu eta gero, testuinguru honetan aplikagarria izango den eta 14 urte baino gutxiagoko haurren delinkuentzia kasuak murriztera bideratuta egongo den proposamena aterako da aurrera.

1.2 Kontzeptuak zehazten

2000. urteko urtarrilean agertu zen Adingabekoen Erantzukizuna erregulatzen duen Lege Organikoak (LORPM)[3], adingabekoek eta gazteek Kode Penalaren aurrean duten ardura erregulatu eta kasuak aurrera eramateko eta prozesatzeko materialen perspektibak pilatu egin zituen. Lehenengoen kasuan, izendapen hau hartzen dutenak, adingabekoak, 14 eta 18 urte bitartean dituztenak dira eta bigarrenen kasuan, gazteak, 18 urtetatik 21 urte arte dituztenak (Trapero, 2012).

[3] Ley Orgánica Reguladora de la Responsabilidad Penal de los Menores

LORPM-aren motiboen erakusketak, 14 urteetan zehaztu zuen haurrei erantzukizun penala eskatzeko aukeraren limitea. Bertan, 14 urte baino gutxiagoko haurrek egin ditzaketen arau-hausteak orokorrean garrantzirik gabekoak direla ziurtatzen zen. Gainera, alarma soziala sortzera iritsi zezaketen kasuen artean, familia, eskola eta asistentzia testuinguruak horren aurreko erantzun eraginkorra emateko nahikoak kontsideratzen ziren, estatuko justizia aparatuaren interbentzioren beharrik izan gabe (Olaizola et al., 2012).

Gure azterketa laginaren barnean sartzen diren haurrak lanean zehar hartuko duten izendapena hori bera izango da hain zuzen ere, haurrak. Gainera, gure ikerketan zehar delitu kasuez hitz egiten badugu ere, garrantzitsua da nabarmentzea ekintza hauek betetzen dituzten haurrei ez diegula delinkuente deituko. Bat gatoz Paz Francés NUP-eko Zuzenbide saileko irakaslearen ikuspegiarekin, esaten duenean kontu handiz ibili behar garela haurrekin erlazionatutako kasu hauetan erabiltzen dugun terminologiarekin, honek sor ditzakeen ondorioengatik[4]. 14 urte baino gutxiagoko haurrekin tratatzen ari garela kontuan izanik, delituaren terminoa ere erabiltzea planteatu egin dugu, azkenean lana ulergarriagoa izateko asmotan erabiltzea erabaki bada ere. Gainera, lanean zehar ikertuko eta landuko diren eskolentzat bideratutako prebentzio programak “delituaren prebentzioaren” ikuspegitik planteatzea kaltegarritzat hartzen dugunez, helduek haurrengan duten ikuspegia zeharo aldatzen delako, terminologia horren erabilera ekiditea deliberatu da, horren ordez “jarrera desbideratuak garatzearen prebentzioa” edo “portaera antisozialak” bezalakoak erabiliz.

Errespetua, hiritartasuna, ez iraintzea, ez jotzea, gainontzekoak mespretxuz ez tratatzea, gauzak lapurtzea, besteak berregarri ez uztea edo horrelako edukiak transmititzen ditugunean, errespetuan eta bakean oinarritutako hezkuntzaren ikuspegitik planteatzea ikusten dugu beharrezkoa. Beraz, delituaren prebentzioari buruz ari bagara ere, ez ditugu haurrak delinkuente moduan ikusiko, gizarteratze zailtasunak edo garapen zailtasunak dituzten gazteak bezala baizik.

[4] Paz Francés Lecumberri, NUP-ko irakaslearekin izandako elkarrizketa, NUPko bere bulegoan, 2016ko apirilaren 5ean.

Lanean zehar agertuko den beste kontzeptu bat hezkuntza sistemarena izango da. Guerrero Serón-en (Granados-en, 2012) hitzetan, sozializazio prozesuez eta kulturaren transmisioaz arduratzen den instituzio soziala da hezkuntza sistema. Honen inguruan agertu daitezken gaizki ulertuak ekiditeko, hezkuntza sistemak barne hartzen dituen zenbait kontzeptu definituko ditugu.

Funtsean haurtzaroan eta adoleszentzian eragina duten eta derrigorrezkoa zein doakoa den gizarte edo herrialdeetako hezkuntza sistema formalei izena emateko erabiliko dugun termino generikoa "eskola" izango da. Era berean, eskolak era arautuan, libreki edo behartuta gizartearen populazioari, normalean gazteak, instituzio erregulatua ematen dien eskola sareari "eskola sistema" deituko diogu (Granados, 2012).

Honekin lotuta, Guerrero Serón-en esanetan (Granados-en, 2012), era egonkorrean ezagutzen transmisioaz eta formakuntzaz arduratzen diren instituzio formalak barne hartzen dituen sistemari, "irakaskuntza sistema" deituko diogu. Azkenik, era arautuan eta lan mundurako prestatzen duten instrukzio prozesuez ari garenean, "irakaskuntza" bezala adieraziko dugu

1.3 Hezkuntza sistema eta bere funtzioak: gizarteratze prozesuaren garrantzia

1.3.1 Eskola eragile sozial gisa

Eskola instituzio sozial bezala sortu zen momentutik, zenbait izan ziren atxikitu zitzaizkion funtzioak (Granados, 2012). Hauek gizartearen menpe egon dira betidanik eta gizartearen garapena izan da halaber funtzioen garapena zehaztu duenak. Jakina denez, gizarteak azken urteetan jasan dituen aldaketak ugariak eta sakonak izan dira eta gizartearen esparru guztietan zehar eragina izan dute. Horrela, Espainiako Gurasoen Konfederazioak[5] sortutako oinarrizko dokumentuan (2003) ziurtatzen den moduan, aldaketa hauek eskolan eta honek bete behar dituen funtzioetan eragina izan dute zuzenean; hala nola, sarearen influentzia informazio iturri moduan; egunero sortzen den informazio kopuru etengabean; familiaren eraketa, estrukturazio eta

[5] CEAPA. Confederación Española de Asociaciones de Padres y Madres de Alumnos

modelo berrian, lan mundura emakumeek izan duten behin betiko eransketan; gizarteratze primarioa bertan behera uztean; botere eta kultura berrien goratzean; haurrak helduen munduekin erlazionatzeko era berrietan etabar. Baieztatu zen ere, aldaketa hauen artean badaudela eskolan oraindik ere eragin handiagoa izan dutenak; hala nola zaintza funtzioa:

> *Gaur egun, gero eta ohikoagoa da gurasoak haurrekin egoteko behar bezain denbora ez izatea eta haien ikaskuntza prozesuan parte ez hartzea. Lan orduen hetereogenitateak ere eragin handia izan du, gero eta gehiago zailtzen ari baita gurasoen lan orduak eskolaren orduekin bat egitea. Horregatik, eskola, haurrak gero eta denbora gehiago igarotzeko aukera izatea eman behar duen espazio bat delaren ustea dago* (CEAPA, Documento Base, 2003).

Gauzak horrela, eskolak bete behar dituen funtzio zeintzuk diren ez dago batere argi oraindik. Granados-ek (2012) egindako sailkapenean oinarrituz , hauek izango lirateke:

Lehenengoa, gizarteratze eta kohesio funtzioa litzateke; belaunaldi berriei arauak, balioak, sinesmenak eta sentitu nahiz pentsatzeko moduak transmititzean datzana eta gizartearen oreka eta biziraupena bermatzea helburutzat duena. Gure lanerako bereziki aipagarria den funtzioa da hau; izan ere, gizarteratze prozesu honi esker, etorkizunean gainontzekoekin elkarreraginean bizitzeko gaitasuna garatuko dugu, beharrezko konpetentzia sozialak garatzearen ondorioz.

Bigarrena, aldakuntza sozialean laguntzen duen funtzioa dugu. Gizartearen egonkortasuna eta jarraitasuna ziurtatzeko, aldakuntza sozialak beharrezkoak direnaren ideia transmititu beharra du eskolak. Horretarako, garapena, ongizatea, berdintasuna, justizia edo kritikotasuna moduko ideiak zabaltzeko papera hartu beharko du.

Hirugarrena, lan-merkaturako prestatzeko funtzioa egongo litzateke; haurrek jasotzen duten hezkuntza, gizarteko estruktura ekonomikoek beharrezkoak dituzten gaitasun, trebetasun, ezaguera eta jarreretan oinarritzen duena. Honekin erlazionatuta, funtzio politikoa daukagu, hezkuntza eta eskola sistemak botere hegemonikoen menpe dauden heinean, hauen ikuspegia islatuko baita curriculumean.

Azkenik, zaintza funtzioa dugu, aurretik aipatutako gizartearen aldaketak haren garrantzia batez ere goratu egin dutenak. Zaintza funtzioa, eskolak hartu beharra duen premia bezala agertzen da estruktura familiarra aldatzen joan den heinean. Gurasoen Konfederazioak sortutako oinarrizko dokumentuan (2003) aipatutakoa geureganatuz, duela zenbait urte, familia instituzioa izaten zen funtzio hau bere osotasunean betetzen zuena; adibidez, haurrak etxean senideren batekin geratzen zirenean. Familia-egitura eta lan ordutegiak aldatzen joan diren heinean ordea, gero eta gehiago dira eskolak funtzio hau betetzearen beharra duten familiak. Eskolak honetaz konturatu dira jadanik eta gero eta gehiago dira honi aurre egiteko garatzen ari diren mekanismoak.

Cook, Gottfredson eta Na-k (Medina-n, 2013) azpimarratzen duten moduan, eskolaren funtzio guzti hauek duten garrantzia hain handia da, non, gizartearen talde dominanteetan, errendimendu akademikoan, eskola eta ikasleen loturetan, zigorren ezartzearen eraginkortasunean eta gizartearen jarrera bideratuen kontrolean ere eragina izango dute.

Granadosek (2012) aipatzen duen moduan, gizarteratze prozesuari esker, gizakiak gizartearen jokamolde eta arauak barneratzen ditu. Prozesu honen garapena eta prozesu honetan zehar barneratzen ditugun ekintza sozialen mugen ezarpena ordea, indibiduo eta kultura bakoitzaren araberakoa da, testuinguru batetik bestera zeharo aldatu egiten dena. Rutter et al. (2000) jarrera antisozialen garatzean eragina duten faktoreen artean, informazio sozialaren prozesamendu desitxuratua, gainontzekoetan intentzio negatiboak antzemateko joera okertua, interakzio sozialen gaizki ulertua eta gainontzekoen jokaera oldarkorretan arreta ipintzea zehaztu zituzten. Beraz, talde sozial bakoitzean ezartzen diren arau eta portaera desberdinetara moldatzea eta gureak bilakatzea izango da eguneroko bizitza bide egonkor eta igargarri batetatik aurrera egiteko modua, gainontzeko indibiduoekin erlazionatzean izaten eta izango dituzten jokabideak eta portaerak aurreikusteko eta honen arabera jokatzeko modua.

Pérez (2009) erreferentziatzat hartuz, eskolaren oinarrizko objektibo bat indibiduo bakoitzaren garapen beharretara aurre egingo dion sistema estrukturala bermatzea da. Horrela, hezkuntza sistemak bere osotasunean, haurrak haren buruarekin,

gainontzekoekin eta testuinguruarekin erlazio positibo batean fisikoki, psikikoki, sozialki eta espiritualki garatzeko aukera eraikitzeko beharra duela esan dezakegu.

Ortiz, et al. (2005) autoreak aipatzen duten moduan, banako bakoitzaren hezkuntza prozesua, haren identitatearen konfigurazioa eta bilaketa ahalbidetzen duen dispositibo sozial, hezitzaile eta ludiko moduan agertzen den sistema estruktural batez lagunduta ez dagoenean, jarrera biolentoak edota deliktiboak garatzeko aukerak handitu egiten dira. Gainera, haurrak eskolarengan interesa galtzeko arriskua gora egiten du ere, absentismoan amaitu eta etorkizunean delinkuentzia munduan sartzera eraman dezakeena.

Beraz, Ortiz et al. (2005) egiten duten ondorioztapenean oinarrituz, gure ikerketaren aldagai diren lehen hezkuntzako haurrak sektore kritiko bezala kontuan hartu behar dira; izan ere, nerabezaroaren lehenengo etapak, adin tarte hauetan, 10-12 urte (Munduko Osasun Erakundeak definitua) garatzen dira. Haur hauen nortasun soziala garatzea ahalbidetzen duen testuingurua, erabakigarria izango da helduaroan izango dituzten rolak zehazteko; izan ere, biolentzia eta delinkuentziarekin erlazionatutako portaeren trataera desegoki batek, helduaroan identitate biolento edo deliktibo bat indartu dezake.

1.3.2 Eskola, komunitatea eta familiaren arteko elkarlana

Vargas-en (2007) hitzetan oinarrituko gara hezkuntza instituzioak eratu ziren unetik, ikasleen, irakasleen eta familien onuran pentsatuz sortu egin zirela defendatzeko. Horrela izanda, eskola eta parte-hartzaileen artean ukaezina den erlazioa existitzen dela baieztatu daiteke.

Erlazio eta elkarlan honetan, aurretik aipatutako funtzioen betetzean parte hartzen duen komunitatea izeneko instituzio multzoa parte hartzen du. Instituzio hauek, eskola-testuinguru batetik bestera aldatu egiten badira ere, eskolaren beharren edo hezkuntza proiektuaren arabera, aldatzen ez dena helburua da:

> *…hezkuntza komunitatearen parte hartzea eta ikasleak, familiak, irakasleak, zentroak, administrazio publiko eta pribatuak eta instituzioak orokorrean egin*

> *behar duten esfortzua ezinbestekoa izango da bilatzen den kalitatezko hezkuntza ziurtatzeko* (de León Sánchez, 2011, 14).

Testuinguru hauek elkarrekin antolatu eta eraiki behar dira, hauen arteko parte hartzeagatik hezkuntza garapen eraginkorra sustatzen baita (Vila, 1998). Instituzio hauen helburua, haurrak jasotzen duten hezkuntza ahalik eta erreal eta konplexuena izatea da. Ondorioz, eskola eta komunitatearen arteko osagarritasuna sustatzea ezinbestekoa da, haurrak bertan aurkituko dituen errealitateak erabakigarriak izango baitira haien garapenerako.

Ortiz et al. (2005) era egokian deskribatzen duten moduan, instituzio hauek betiere, banakoaren garapenean laguntzen duten ezaugarri mesedegarriez osatuak egon behar dira; izan ere, ezaugarri positibo hauek ematen ez direnean, instituzioak mesedegarriak izateari utzi diezaiokete eta kaltegarriak bihurtu daitezke.

Komunitate honetan parte hartzen duten instituzioak askotarikoak badira ere (administrazio publikoa, gurasoen elkarteak, enpresa pribatuak, familiak…), guk familiaren instituzioan fokatuko dugu azterketa. Izan ere, familia eta eskola hezkuntza sistemaren bi instituzio nagusiak kontsideratzen diren heinean, bien arteko elkarreraginaren bitartez lortuko dira haurraren garapenean hobekuntza handienak.

Estatuko eta Autonomietako Kontseiluen XXIII. batzarrean (2015) esan zen bezala, ezin daiteke haurraren hezkuntza prozesua ulertu eskola edo familia falta bada. Baina nolakoa izan behar da elkarlan hori abian jartzeko prozesua?

Honek, betidanik buruhausteak eragin ditu, erlazioa nola eman behar den argi ez dagoelako. Mañani eta Sánchez-en (1997) esanetan, familiek eskolarekin lehenengo kontaktua izaten dutenean, ezezaguna den espazio batetara iristen dira, ez dakite zein jarrera hartu behar duten, ez dakite nola parte hartu, orokorrean ez dakite zein den ingurugiro horretan “bete behar duten papera”. Horrela izanda, ondoriozta daiteke eskola izan beharko litzateke erlazio honetan lehenengo pausuak eman beharko lituzkeena, komunikazio bideak sortuz eta informazio trukaketa erraztuz.

Modu batean edo bestean, beharrezkoa ikusten dugu kolaborazio hau emateko bideak aurkitzea, instituzio hauek espazio eta denbora zehatzak izatea haien komunikaziorako, elkarrekintzarako, informazio trukerako, estrategien planteamendurako eta baliabideak partekatzeko. Bolívar-ek (2006) aipatzen duen bezala, guzti hau garrantzitsua da ez soilik eskolak gizartearen hezkuntza eskaerei hark bakarrik aurre egiteko gaitasun nahikorik ez duelako, baizik eta instituzioek prozesu indibidualak garatzen dituztenean, familiek haien seme-alaben hezkuntza prozesuan duten garrantzia alde batera uzten delako eta ez direlako espero diren emaitza onuragarriak lortzen. Elkarlan hau gero eta gehiago sustatu heinean, haurren beharrak asetzeko aukera handiagoak emango dira eta ondorioz hezkuntza prozesuan agertzen diren beharrak asetzeko aukera handiagoak ere.

Familiak eskolekin zituzten erlazioak eta familien ezaugarriak haurren garapen prozesuan zituzten eraginak XX. mendean hasi ziren aztertzen[6]. Hasiera batean, ikerlan hauen gehiengoak, familiaren estruktura eta tamaina, jatorri etnikoa, egoera sozio-ekonomikoa eta maila kulturala bezalako kontzeptuetan zentratu egin ziren, hauek haurren trebetasun intelektualetan eta eskola porrotan zuten eragina ikertuz.

Urte batzuk pasata, ikerketa hauek gero eta indar handiagoa irabazten joan ziren, are gehiago oraindik, 1966. urtean Coleman dokumentuak adierazi zuen bezala, familiarekin zerikusia zuten aldagaiak, eskolarekin zerikusia zutenak baino eragin handiagoa zutela ondorioztatu egin zenean.

Ikuspuntu teoriko desberdinak existitzen dira familiak eskolan parte hartzearen onurak aztertu egin dituztenak, baina azken urteotan, soziologia arloan aditua den Epstein doktoreak egindako proposamena izan da indar gehien irabazi duenetariko bat, arlo teorikoan egindako aurrerapenengatik eta herrialde desberdinetan aurrera eraman diren praktikengatik.

Epstein-ek (2002), familia, eskola eta komunitatea, ikaskuntzan eragina duten 3 esfera bezala behatu zituen. Haren esanetan, esfera hauen arteko interakzioa gero eta handiagoa izan, handiagoa izango da haurrek hezkuntzaren inguruan mezu komunak

[6] Estatuko eta Autonomia-erkidegoetako Eskola Kontseiluen XXIII. batzarrean sortutako dokumentuan aipatzen den moduan.

eta koherenteak jasotzeko aukera. Modelo honen arabera, 3 esfera hauen arteko kooperazioa errazten eta ahalbidetzen bada, haurren garapen eta ikaskuntzan eragin positiboak izango dituzten praktikak aurrera ateratzeko aukera emango da.

Martínez González-en ikerketak (García Bacete-n, 2003) erakusten digun moduan, kooperazio honek esfera hauetako bakoitzean izaten dituen efektu positiboak frogatu egin ziren, hurrengo taulak laburbiltzen duen moduan:

Taula 1. Familien eta eskolaren arteko elkarlanaren onurak

Ikasleengan efektuak	Irakasleengan efektuak	Gurasoengan efektuak
Kalifikazio eta errendimendu hobeak.	Irakaste eta gaitasun interpertsonal hobeak.	Auto-eraginkortasun zentzua handiagotu.
Absentismo eta abandonatze tasa txikiagoak.	Irakaskuntzarekin konpromiso handiagoa hartzea.	Eskola programen inguruko ulermena areagotu.
Eskolaren zereginen aurrean jarrera positiboagoak.	Zuzendariak haien lana gehiago baloratzea.	Seme-alaben hezkuntzan duten papera gehiago baloratzea.
Jarrera moldagarriagoa, autoestima altuagoa.	Ikasle izatearekin poztasun maila altuagoa.	Haien hezkuntza maila handitzeko motibazio altuagoa.
Klaseko jardueretan parte hartzea.		Seme-alabenganako komunikazioa hobetzea.
Hezkuntza bereziko programetan eskolatze maila baxuagoa.		Gurasotasun abilezia positiboak garatzea.

Iturria: García Bacete-n (2003, 428) agertzen den taulan oinarrituta egindako moldapen pertsonala.

Machargo-k (de León Sánchez-en, 2011) aipatzen duen moduan, zenbait dira bi instituzioen arteko elkarlana oztopatu dezaketen alderdiak ordea. Lehenengoa, hezkuntza prozesuaren konplexutasunaren ondorioz bertan talka egiten duten interes ugariak dira. Bigarrena, irakasleek, gurasoek eta eskolek, planteatzen diren helburu eta itxaropenen aurrean iritzi kontrajarriak izatearena. Hirugarrena, instituzio bakoitzak ezarri edo finkatu nahi dituen konpetentziak eta ardurak definitzerako orduan nahasteak aurkitzea. Azkenik, batak bestarengan dituzten mesfidantzak dira. Bakoitzak burutzen dituen ekintzen inguruko autokritika ez egitearen ondorioz, gauzak behar bezala ez doazenean batak besteari erruak leporatzen dizkio eta hezkuntza prozesuan zehar biak protagonistak izatearen nahia dela eta, batak bestearengan duen konfiantza murriztu egiten da elkarlan egoki baten bidea zailduz.

Beste zenbaitetan, eskolak proposatzen dituen kooperazio proiektuen aurrean familiak izaten duten postura desegokia da. Cabrera-k (2009) adierazten duen moduan, hauek dira zenbait adibide:

- Erosotasuna: badaude gurasoak irakaslearekin elkarrizketak molestia bat direla eta gainera ezerez dietela laguntzen pentsatzen dutenak.
- Oztopo direla pentsatzea: guraso askok ez dute eskolarekin lan egin nahi haiei egokitzen ez zaien gai bat dela uste dutelako.
- Ezintasuna eta segurtasun falta: parte hartzen ez duten guraso askok, prestaketa egokia ez dutela pentsatzen dutelako da.
- Jakingabetasuna: guraso askok, ez dakite parte hartu dezaketela.
- Denbora falta: beste askok, haien eginbeharrak direla medio izaten duten denbora faltagatik ez dira eskolarekin elkarlanean aritzen.
- Arduragabetasuna edo interes falta.

Honi aurre egiteko, Estatuko eta Autonomia-erkidegoetako Eskola Kontseiluen XXIII. batzarrean sortutako dokumentuan (2015) agertzen diren bi proposamenak, eskola programazioa komunitatearen eta bereziki familiaren laguntzarekin aurrera ateratzea eta zentroen inspekzio eta ebaluazio prozesuak aurrera eramateko orduan gurasoen parte hartzea, aipatzeko modukoak direla uste dugu.

Bi instituzioen arteko elkarlana haurren hezkuntza prozesua modu eraginkorrean garatzeko beharrezko alderditzat kontuan hartzen dugun unetik, zailtasun hauen gainditzean fokatzen diren estrategiak ongietorriak izango dira. Gainera, horrelako praktikak martxan jartzen baditugu eta eskola-familien arteko elkarlana sustatzea lortzen badugu, haurrarengan lortuko diren onurak askotarikoak izango dira eta hauek haren erlazioetan, komunikatzeko moduetan eta jarreretan eragin positiboak izango dituzte, epe luzean ere jarrera desbideratuen prebentzioan lagunduko dutelarik.

1.4 Eskolaren testuinguruan delinkuentzia prebenitzeko estrategiak

1.4.1 Familiaren eragin zuzena

Villar et al.-en (2003) agertzen den bezala, zenbait dira haurraren jarrera desbideratuak haren jatorrizko familia nukleoaren ezaugarriekin erlazionatzen dituzten

ikerketak. Ikerketa honetan, familia instituzioaren barnean haurren garapen prozesuan eragina duten faktore nagusiak aztertu egin ziren; hala nola, gatazka familiarra, familiaren arteko komunikazioa eta gurasoen hezkuntza estiloa.

Taula 2. Dimentsio familiarrak ebaluatzeko erabilitako ítem-ak

Gatazka familiarrak
Astean behin behitzat haserretzen gara
Harekin adostasunera iristea zaila izaten da
Gure artean arazo bat sortzen denean akordio batetara iristen gara
Eztabaida handiak izaten ditugu gauza txikiengatik
Zerbait egitea nahi duenean oihu egiten du
Komunikazio familiarra
Harekin hitz egitea gustuko dut
Entzuten nau zerbaitez hitz egitea behar dudanean
Tartea egiten du nirekin egunero hitz egiteko
Nire ikuspuntua ulertzen du ados ez gaudenean
Egunero elkarrizketa atseginak ditugu
Eztabaida batean gaudenean entzuten nau
Gatazka bat dugunean elkarrekin konpontzen dugu
Gurasoen hezkuntza estiloa
Eskatzen didana egiten ez badut berak egingo duela badakit
Betetzen ez dituen zigorrekin mehatxatu egiten nau
Gure artean arazo bat sorten denean berak esandakoa egin behar da
Arauren bat salto egiten dudanean zehaztutako zigorra betetzen du
Ados ez gaudenean, nahi dudana egitea uzten dit
Etxean, bete behar diren arau minimo batzuk badaude
Arau hauek etxeko partaide guztien artean finkatuak izan dira
Nire beharrekin ez betetzearen ondorioak ezagutzen ditut
Etxean gurasoak dira nik bete behar ditudan arauak ezartzen dituztenak

Iturria: Villar et al. (2003) testuan agertzen den sailkapenean oinarrituz sortutako moldapen pertsonala.

Azterketa hauetatik ondorioztatu egin zen lehenengo gauza, gurasoen eta seme-alaben arteko erlazioak gatazkatsuak direnean eta lotura afektiboa eskasa denean haurrak jarrera desbideratuak garatzeko arrisku handiagoa duela izan zen. Gainera, familiaren barnean ematen diren erlazio afektiboak jarrera desbideratuekin erlazio zuzena dutela ikusi egin zen; hala nola, klima familiar ezegokia existitzen denean haurrak desbideratutako lagunekin elkartzeko tendentzia dutelako, familiek auto-estima baxuaren garapenean eragiten dutelako eta haurrek balore sozialen gabezia zein eskola errendimendu baxua adierazten dutelako.

Paz Francés NUPko Zuzenbide Penaleko irakaslearen hitzei erreferentzia eginez[7], jarrera desegokiak prebenitzeko egin behar den lehenengo gauza, familiak egoera ekonomiko egonkor batez baliatzea da (gosea eta hotza ez pasatzeko, bizitoki duin bat izateko, gainontzekoak bezalako liburuak izateko, gurasoekin erlazio positiboa izateko), laburbilduz, haurrak aurrera ateratzea ahalbidetuko dien egoera ekonomikoa bermatzea.

Irakasleak eta bere lan taldeak adingabekoak horrelako jarrerak hartzera eramaten zituen elementu psikosozialen inguruan Nafarroan egindako ikerketa lanean (Olaizola, et al., 2012), hauek izan ziren lortutako emaitzak: gurasoekin erlazio on bat ez izatea eta eskola absentismoa, kasu hauetako askotan agertzen ziren arrisku faktoreak izan arren, gehien errepikatzen zirenak, hezkuntza eredu sendoa ez izatea, planifikatutako ekintza gutxi izatea, jarrera desbideratuak dituzten lagunekin elkartzea, bizitokiz aldatzea (kasuen %56an agertzen zena), familiaren arazo ekonomikoak eta eskolan errendimendu baxua izatea izan ziren.

Azken hauei “eskola errendimendua” erreferentzia eginez, Estatuko eta Autonomia-erkidegoetako Eskola Kontseiluen XXIII. batzarrean sortutako dokumentuan (2015) esaten den bezala, familietan ematen diren erlazioak eta hezkuntza prozesuak garatzeko moduak, haurren garapen prozesua eta eskolan izaten dituzten emaitza akademikoak mesedetu edo zaildu egiten dituzte. Horien artean, etxean erabilitako lengoaia, familiaren giro afektiboa, diziplina eta kontrol estrategiak edo gurasoek hezkuntzari buruz zituzten ezagutzak bezalako aldagaiak aurkitu ziren.

Portaera horien azterketa egin eta gero, gurasoek haien haurrenganako itxaropen altuak izatea, guraso-seme-alaben arteko komunikazioa (nahiz eskolarekin zerikusia duten gaiekin nahiz orokorrean), gurasoen hezkuntza-maila, maila soziala edo familiaren ezagutza mailarekin zerikusia duten beste ezaugarri batzuk izan ziren haurren errendimendu akademikoan ondorioak izaten dituztela aztertu ziren aldagai garrantzitsuenak.

[7] Paz Francés Lecumberri, NUP-ko irakaslearekin izandako elkarrizketa, NUPko bere bulegoan, 2016ko apirilaren 5ean.

Gómez Dacal-ek (Ruiz de Miguel-en, 2001) egiten duen sailkapenean oinarrituz, bi dira familiaren instituzioan banatzen diren aspektu motak. Alde batetik aspektu estrukturalak eta bestetik, dinamikoak. Lehenengoak, erreferentzia egiten diote familiaren egoera sozio-ekonomikoari, gurasoen formakuntzari eta familiaren maila kulturalari. Bigarrenak, klima familiarrarekin eta familiak haurrarengan dituen jarrerekin zerikusia izan dezakeen edozein aldagairi egiten diote erreferentzia.

Taula 3. Errendimendu akademikoarekin erlazionatutako familia-faktoreak

Familia faktore estrukturalak	
Maila ekonomikoa	**Gurasoen formakuntza**
Zonalde pobreetan bizitzea Etxean ikasi ahal izateko material falta	Gurasoen hezkuntza maila Gurasoen errekurtso kulturalak Gurasoen maila soziala Familia bateratua izatea
Familia faktore dinamikoak	
Gurasoek haurrenganako itxaropenak izatea Guraso-haurren arteko komunikazioa Euskarri familiar eza Gurasoen permisio maila Gurasoen hezkuntza estiloa	

Iturria: Gómez Dacal-en (Ruiz de Miguel-en, 2001, 86) oinarrituta sortutako moldaketa pertsonala.

Elkarrizketatu genuen Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial unitateko arduradunaren aburuz, helduaroan delinkuentzia kasuekin zer ikusia izaten duten haur gehienak, desegituratutako familia baten pisua izaten dute atzetik. Behar bereziak dituen familia baten kasua ematen denean, Nafarroako Gobernuak dituen laguntza departamentuak hartzen dute beharrezko esku hartzea. Horrela, familia eta zerbitzu sozialak elkarlanean jartzen dituzte arazo hauei konponbideren bat aurkitzeko helburuarekin[8].

Ondoriozta daiteke beraz, familia instituzioaren oinarriak sendotu egiten direnean eta hezkuntza prozesua bere osotasunean garatzea ahalbidetuko duten baliabideak ematen direnean, haurrek gainontzekoekin elkarreraginean modu baketsuan eta onuragarrian bizitzen ahalbidetuko dien gaitasunak garatzeko aukera gehiago

[8] Iruñeko Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial taldearen arduradunarekin Apirilak 5ean izandako elkarrizketa.

dituztela. Beraz, haurrek etorkizunean jarrera desbideratuak izatea ekiditeko, interbentzioak familiaren arazo guzti hauek konpontzera bideratuak egon behar dira.

1.4.2 Programas de prevención

La intervención es un conjunto específico de actividades y material de apoyo especialmente diseñado para prevenir la violencia juvenil y los factores que contribuyen a la misma. Los programas refieren a un conjunto de estrategias diseñadas para prevenir la violencia juvenil (Ortiz et al. 2005).

Para cerciorarnos que los componentes (función socializadora, función de custodia, escuela y comunidad, familia y escuela, y familia y desarrollo del individuo) que toman parte en el proceso educativo de cada individuo desempeñan correctamente su función en el ámbito de prevención de comportamientos desviados, comentaremos lo que para diferentes autores es el método más eficaz en relación a los programas de prevención de la delincuencia.

Haciendo referencia a Medina (2013), existen numerosas intervenciones de programas basados en la prevención en el ámbito escolar[9]. De hecho, hay países en los que los colegios tienen la obligación legal de implementar políticas preventivas frente a ciertos comportamientos desviados.

Como bien dice la profesora Denise Gottfredson (en Medina, 2013), una de las autoras norteamericanas con mayor reconocimiento en el área de la delincuencia, la escuela juega un papel crucial en la prevención del delito, ya que es la institución encargada de ofrecer a la población juvenil acceso a la socialización. Es por eso que los profesionales que trabajan en las mismas deberían estar capacitados y tener como labor educar y promover el bienestar social del alumnado, por el papel de socialización que juega en conjunto con la anteriormente analizada comunidad escolar.

Los autores Ortiz et al. (2005) profundizaron en este tema en su estudio sobre el caso chileno y descubrieron que los mayores logros con este tipo de programas se

[9] El trabajo de Medina ha consistido precisamente en recopilar y resumir el estado de la cuestión sobre el tema que nos ocupa. Es la razón por la que a continuación hacemos mención de forma recurrente al trabajo de este criminólogo y que nos ayudará a exponer las investigaciones más relevantes realizadas hasta el momento en el ámbito de la prevención de la delincuencia juvenil.

consiguen en las escuelas. Se plantea que cuando el establecimiento educacional cumple, en un grado esperado, ciertas características (presencia de un liderazgo, nivel alto de exigencia, seguimiento del alumnado, valoración de los éxitos, profesorado capaz de imponer orden y disciplina, comunicación inter-estamental y la posibilidad de que el alumnado adquiera responsabilidades en las clases y en la escuela) se desarrollarán en el alumnado sentimientos y comportamientos positivos que servirán a la vez para dejar a un lado los comportamientos desviados.

Como subraya Gottfredson (en Medina, 2013), hay algunas características de los colegios que se relacionan directamente con la delincuencia. Entre ellas se encuentran por ejemplo: la facilidad de acceso a drogas, alcohol y otras sustancias ilegales; las características de las clases; y la organización social de la escuela así como un clima favorable al apoyo emocional. La autora, nos facilita también algunas de las características principales (relacionadas con la escuela) que pueden tener los menores y que a menudo preceden a la delincuencia. Entre éstos se encuentran: rendimiento académico pobre, absentismo escolar, escasa vinculación con la escuela y escaso compromiso hacia las labores académicas. En un estudio más reciente, Gottfredson y sus colaboradores nos explican las características de las escuelas que demuestran un menor nivel de delincuencia: los estudiantes perciben de forma más clara las reglas de comportamiento y las perciben como legítimas, lo cual se encuentra directamente relacionado con la función y capacidad socializadora de las instituciones educativas.

Cook, Gottfredson y Na (en Medina, 2013) nos comentan diferentes medidas que deben tomar los colegios que trabajan en la reducción de comportamientos delictivos. La primera medida tiene que estar enfocada a reducir el acceso a oportunidades para participar en comportamientos problemáticos. Aquí entraría en juego la función de custodia mencionada anteriormente. La segunda sería aumentar la probabilidad de sanciones formales así como concienciar al alumnado acerca del sistema sancionador. La tercera, la de aumentar los controles informales, se centra en incrementar los vínculos emocionales y compromiso del alumnado con acciones incompatibles con la participación en delitos. La última, pero no por ello menos importante, se trata de aumentar el nivel de autocontrol del alumnado.

Haciendo hincapié a lo que comenta Rodríguez (2005), tenemos que promover procesos de construcción de identidad y autoestima, formación de hábitos de trabajo y desarrollo de habilidades y destrezas. En pocas palabras, debemos asegurarnos que el proceso de socialización al que se someten los jóvenes durante su proceso educativo se produzca de manera eficiente.

El trabajo de los investigadores chilenos mencionado anteriormente (Ortiz, et al., 2005) plantea una clasificación para estos programas de prevención que nos parece muy adecuada y sobre la que nos basaremos para nuestra propuesta específica para Navarra. En primer lugar, tenemos los programas de prevención primaria. Estos programas están dirigidos a la población en general y tienen como finalidad evitar conductas agresivas. A continuación nos encontramos con los programas de prevención secundaria, dirigidos a grupos de alto riesgo, más específicos que los anteriores y con la finalidad de impedir que las conductas delictivas se consoliden y se conviertan en un patrón estable en la vida del sujeto. Por último, tenemos los programas de prevención terciaria, dirigidos a individuos que ya han participado en la ejecución de conductas delictivas o por el contrario, que hayan sido víctimas de ellas.

Wilson y Lipsey (en Medina, 2013), afirman que las prácticas más comunes y más efectivas en la resolución de casos de delincuencia, son los programas universales que se aplican a todos los menores de una clase o en un colegio, así como aquellos programas que seleccionan menores en situación de riesgo para participar en prácticas preventivas fuera de sus clases regulares.

Farrington y Ttofi (en Medina, 2013), añaden además que de estos programas de prevención más eficaces son aquellos que emplean formación, información y participación de los padres; mejoras en la supervisión de los patios de recreo; métodos de disciplina escolar para sancionar el acoso escolar; técnicas de disciplina escolar para sancionar el acoso escolar; técnicas de gestión de las clases para detectar y tratar el acoso escolar y formación de los profesores. El autor Rodríguez (2005) profundiza todavía más en el tema y toma los siguientes aspectos como factores principales a la hora de obtener resultados relevantes y efectivos: promover el trabajo cooperativo de

la escuela y la comunidad escolar y la preparación del profesorado y del alumnado para enfrentar situaciones de conflicto mediante capacidades de mediación.

A pesar de todo esto, aún no existen estudios que hayan evaluado de forma adecuada cuáles de estas prácticas de prevención son las que mejor funcionan o que hayan investigado de qué forma los colegios pueden diseñar estos programas e implementarlos de forma correcta (Wilson, Gottfredson y Najaka; en Medina, 2013, 240). Por otra parte, la mayor parte de las iniciativas evaluadas fueron desarrolladas en los Estados Unidos. Teniendo en cuenta las diferencias sustanciales que existen entre el sistema educativo estadounidense y el que nos concierne, todos estos programas deberán de ser adaptados a nuestro contexto sociocultural.

Por todo esto, el reto actual de los programas de prevención en el ámbito de la delincuencia es sacarlos de este ámbito teórico e integrarlos de forma adecuada y más generalizada en la práctica ordinaria de los colegios.

2. NAFARROAKO EGOERA

Aurkitutako informazioaren analisia eta antolamendua egin eta gure lanak izango duen ikuspegia finkatu eta gero, adingabekoen delinkuentziaren inguruan Nafarroako egoera aztertu egin dugu. Hain zuzen ere, 14 urte baino gutxiagoko haurrek justiziaren aurrean duten egoera, haur hauek egiten dituzten delituak abordatzeko Nafarroako Gobernuak dituen baliabideak, polizia eta eskolaren arteko erlazioa eta hauetako instituzio bakoitzak indibidualki delinkuentzia prebenitzeko dituen baliabideak izan dira aztertutakoak. Honen aurrean, hezkuntza sistemak dituen funtzioak, etorkizunean delinkuentzia kasuetan desbideratu daitezkeen jarrerak ekiditeko mekanismoak eta orain arte delinkuentzia kasuak prebenitzeko aztertu egin diren programarik eraginkorrenak, prebentzio programak, ikertu egingo dira.

Gure helburuak lortzeko, hauek izan dira erabilitako iturriak:

Lehenengo iturria, Iruñeko udaltzaingoak 2011. urtetik 2015. urtera bitartean gain hartutako 14 urte baino gutxiagoko haurrekin erlazionatutako kasuen errebisioa eta datuen analisia izan da. Gure interesekoak ziren datuak erauzterako orduan, 2 izan dira

kontuan hartutako laginak: haurraren adina 14 edo gutxiagokoa izatea eta delituaren edo gatazkaren eragile bezala agertzea, ez biktima bezala. Horrela izanda, gizaldeko laguntza, adingabekoen babes eza, gaixotasun mentalak, desagertutako adingabekoak eta adingabekoen kontrako tratu txarrak bezalako kasuak ikerketatik kanpo geratu dira. Prozesu honetan zehar, Iruñeko udaltzaingoaren laguntza zuzena izan genuen, datuak eskuratzerako orduan eta datuen analisia nola egiten zen azaltzerako orduan.

Ikerketan erabilitako bigarren iturria, elkarrizketak izan dira. Osotara zazpi elkarrizketa burutu dira: lehenengo bat Nafarroako Unibertsitate Publikoko Zuzenbide Penalaren saileko Paz Francés Lecumberri irakaslearekin. Beste hiru, Iruñeko Udaltzaingoarekin izan ziren; hauetako bat "Iruñeko Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial" taldeko arduradunarekin, bigarrena "Loturako polizia" taldeko arduradunarekin, eta hirugarrena, "Segurtasun eta Administrazio Polizia Unitateko" arduradunarekin[10]. Azkeneko hiru elkarrizketak Iruñeko ikastetxeekin eraman ziren aurrera; horietako bat pribatua, bigarrena itaundua eta hirugarrena publikoa zirelarik[11]. Elkarrizketa hauek lagin adierazgarri bat osatzeko nahikoak ez direla jakinda ere, horietatik jasotako informazioa lan honen helburuak betetzeko orduan oso argigarria egin zaigula argitu nahi dugu.

Informazio pilaketan zehar erabilitako metodologia kualitatiboa izan da funtsean, gure gaiarekin lotuta zeuden Iruñerriako zenbait profesionalen iritzia jasotzea helburu nagusia izanda, metodologiarik egokiena iruditu zitzaigulako. Prozesuan, elkarrizketak grabatuak eta transkribatuak izan ziren, hortik abiatuta ideia garrantzitsuenak landuz. Bestalde, Iruñeko Udaltzaingotik jasotako datu estatistikoak Excel programan landuak izan ziren, gure testuinguruko gertaeren inguruan oso lagungarria izan den informazioa eman zigutelarik.

Iruñeko udaltzaingoak 2011. urtetik 2015. urtera bitartean 14 urte baino gutxiagoko haurrek egindako delinkuentzia eta inguruko ekintzen kasuak 561eraino iristen dira[12]. Datu hauek biltzen dituen dokumentuetan, kasuaren urtea, espediente zenbakia,

[10] Udaltzaingoak berak eskatuta, elkarrizketatutako pertsonen izenak gordeko ditugu.
[11] Ikastetxeek eskatuta, elkarrizketatutakoen izenak gordeko ditugu.
[12] Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial taldearen arduradunarekin apirilak 5ean haren bulegoan izandako elkarrizketan lortutako datuak.

gertakizunaren zonaldea, kalea, data, arrazoia eta haurraren adina agertzen dira; hala ere, gure kasuan, daturik interesgarriena kasu bakoitzaren kopurua izanda, delituaren sailkapenaren arrazoia izango da aztertuko dugun aldagai nagusia.

Kasu bakoitzaren arrazoiaren deskribapena, udaltzaingoak eskuratutako dokumentuetan deskribatuta agertzen den bezala ezarri egin da, inolako zentzurik ez aldatzeko helburuarekin.

- Adingabekoak eta drogak:

  Estupefaziente eta sustantzia psikotropikoak: poliziaren interbentzioagatik edo poliziako beste kide batzuek egindako interbentzioagatik, egindako aktak. Adingabeko haurrak inplikatuak dauden kasuak. Alkohola eta tabakoa: administraritza salaketak, ikertutako espedienteak, informeak.

- Gazteen bandalismoa (eragozpenak, kalteak…):

  Delituaren osagarriak ez diren gertaerak.

  Kasuaren ikerketa, informeak.

- Delinkuentzia (adingabekoak) lapurretak, kalteak, gatazkak… :

  Delituaren eta hutsegitearen osagarriak diren gertaerak.

  Kasuen ikerketak, informeak, adingabekoen fiskaliara informeak, atxilotuak.

- Familia testuinguruan tratu txarrak:

  Kode Penalaren 173.2 artikulua: “ondorengoak, arbasoak edo anaiak naturagatik, adopzioagatik edo kidetasunagatik, ezkonlagun edo bizikidearena dela ere, edo harekin bizitzea ezinezkoa duten adingabekoen edo tutoretza, babesa edo edozein erlaziotan aurkitzen den eta horregatik familiaren nukleoan integraturik dagoen, haien zaurgarritasunagatik babes edo zaintze zentroetan, publiko edo pribatuak aurkitzen direnak”.

- Arazo familiarrak:

  Arazo familiarrak, genero indarkeriaren edo tratu txarren delituen osagarriak ez direnak.

Taula 4. 14 urte baino gutxiagoko haurrekin 2011 eta 2015 urteen bitartean erlazionatutako delitu kasuak

2011-2015						
Delituaren izaera	**2011**	**2012**	**2013**	**2014**	**2015**	**2011-2015**
Adingabekoen delinkuentzia	75	31	19	45	50	220
Drogodependentziak	5	1	1	2	2	11
Gazteen bandalismoa	39	49	32	36	17	173
Ikastetxeetan interbentzioak	3	13	11	21	22	70
Familia testuinguruan tratu txarrak	2	3	3	4	0	12
Arazo familiarrak	2	6	9	17	12	46
Justiziaren beharra	1	0	2	0	0	3
Beste batzuk	8	6	4	8	0	26
Osotara:	**135**	**109**	**81**	**133**	**103**	**561**

Iturria: Iruñeko Udaltzaingoaren babes eta arreta sozial taldearen arduradunak erraztutako datuak.

Taulan ikus daitekeen bezala, 561 izan dira aztertutako delitu kasuak[13]. Hauetatik gehiengoa "haurren delinkuentzia"rekin erlazionatutakoak dira, totalaren %39,2 hain zuzen ere. Nahiko gertutik jarraitzen diote "bandalismo kasuak", totalaren %30,8a izanda. Gainontzekoak nahiko urrun geratzen dira, ordenatzean horrela geldituz: "eskoletan interbentzioak" %12,4; "familia arazoa" %8,1; "beste batzuk" %4,6; "familia testuinguruan tratu txarrak" %2,1; "drogekin erlazionatutakoak" %1,9 eta azkenik "justiziaren interbentzio beharrak" %0,5 izanda.

Datu hauek Iruñeko populazio kopuru antzekoa duten Espainiako beste komunitate batzuekin konparatzen ditugunean, ondoriozta dezakegu ez direla larritzeko moduko zenbakiak. Gainera, datuak konstante mantentzea, baita zerbait murriztea ere, Iruñean 14 urte baino gutxiagoko haurren delinkuentziaren inguruan egiten den lana

[13] Nabarmendu beharra dago, poliziak erraztutako dokumentuetan agertzen diren kasuen kopuru totala 995ekoa zela. Aukeraketa filtroa pasa eta gero ordea, haurra gatazka edo delituaren egilea izatea, ez biktima, 561 izan dira aztertzeko geratu diren kasuak.

eraginkorra delaren adierazgarri da. Honetan sakontzeko, ikastetxeetan eta udaltzaingoan bertan ere erabiltzen diren mekanismo nagusien azterketa egin zen.

2.1 Jurisdicción de menores

Como bien hemos comentado en los apartados anteriores, para analizar la situación frente a la justicia que tienen los menores de 14 años en Navarra, nos hemos basado en la conversación mantenida con la profesora Paz Francés[14].

Teniendo en cuenta el actual Código Penal, un menor de 14 años no tiene responsabilidad penal de ningún tipo[15]. De los 14 a los 17 años la responsabilidad penal de los menores está regulada en la "Ley Orgánica de Responsabilidad Penal de Menores" (LO 5/2000) la encargada de regular la responsabilidad penal de los menores. Todos aquellos de 14 hasta 17 años que cometen un delito, responden conforme a esta ley.

Cuando es un menor de 14 años quien comete estos hechos delictivos, la familia o la entidad pública que esté a cargo del menor será quien se haga cargo de los daños causados por el mismo. Por ejemplo, en el caso de que el menor esté en un centro de acogida, será la entidad pública, el Gobierno de Navarra, quien se haga cargo de él. De la misma manera, dependiendo de si está en acogimiento temporal o no, serán los padres biológicos o los de acogida los que se ocupen. Además, cuando un menor comete un delito se da cuenta a la entidad pública acerca del caso, con el fin de estudiarlo y determinar la necesidad de una intervención de tipo social.

[14] Como esta entrevista fue realizada en castellano y se utilizó un lenguaje bastante específico, el presente apartado se desarrollará en castellano.

[15] "La Exposición de Motivos de la LORPM fijó los 14 años como límite mínimo a partir del cual comienza la posibilidad de exigir responsabilidad penal al menor, atendiendo en primer lugar a la convicción de que las infracciones cometidas por los niños menores de esta edad son en general irrelevantes y, en segundo lugar, al hecho de que en los escasos supuestos en los que aquéllas pudieran producir alarma social, los ámbitos familiar y asistencial resultan suficientes para dar una respuesta igualmente adecuada, sin necesidad de intervención del aparato judicial sancionador del Estado. Sin embargo, atendiendo a los datos ofrecidos debemos insistir en que la delimitación de la edad penal continúa siendo un debate abierto, más aun cuando desde la Fiscalía se insiste en el aumento y la gravedad de los hechos cometidos por menores que no han cumplido los 14 años. A pesar de que la delincuencia de los menores de 14 años aumente seguimos considerando que a unas edades tan tempranas el Derecho penal no debe intervenir por tratarse de personas en proceso de desarrollo". Trapero (2012, 41).

Dentro de estas intervenciones se distinguen dos ramas: la primera es la rama de protección. Se refiere a la intervención en el ámbito de menores desde el momento en que éste ha cometido una infracción. En estos casos, se activarán los mecanismos oportunos para determinar si el menor de 14 años que ha cometido un acto delictivo está sufriendo algún tipo de circunstancia en su vida, problemas familiares en la mayoría de los casos, que le motive a hacerlo y, por tanto, tomar las medidas de intervención necesarias.

Este sistema de protección al que nos referimos aparece así descrito en la Ley Foral 15/2005 del Gobierno de Navarra:

1. En el sistema de protección se encuadrarán los menores que se encuentren en situación de desprotección o conflicto social.

2. Constituyen situaciones de desprotección las de riesgo y las de desamparo.

3. Situaciones de riesgo son aquellas que, como consecuencia de circunstancias de carácter personal, familiar o de su entorno, perjudican el desarrollo personal o social del menor y en las que los padres, tutores o guardadores de los menores no asuman o no puedan asumir completamente sus responsabilidades para mitigarlas, sin que dichas situaciones requieran la declaración de desamparo ni la asunción de la tutela por ministerio de la Ley, y sea precisa la intervención de las Administraciones Públicas competentes para eliminar, reducir o compensar las dificultades y evitar el desamparo.

4. Situación de desamparo es aquella que se produce de hecho a causa del incumplimiento, o del imposible o inadecuado ejercicio de los deberes de protección establecidos por las leyes para la guarda de los menores, cuando éstos queden privados de la necesaria asistencia moral o material.

5. A los efectos de esta Ley Foral, se encontrarán en situación de conflicto social los menores que por su situación de grave inadaptación pudiesen encontrarse en riesgo de causar perjuicios a sí mismos o a otras personas.

La segunda, la rama de la reforma, es la que se considera la intervención de los casos más graves. Se produce cuando el menor ha cometido un delito y tiene que darse la imposición de una medida según la Ley del Menor, activándose así el protocolo necesario.

Esto es lo que encontramos nuevamente en la Ley Foral 15/2005[16] del Gobierno de Navarra sobre el sistema de reforma:

1. Se consideran menores sujetos al sistema de reforma a los menores a los que se refiere la Ley Orgánica 5/2000, de 12 de enero, de Responsabilidad Penal del Menor, y que requieren la adopción de medidas de resocialización e inserción.

2. La intervención que se lleve a cabo en el marco de la ejecución de las medidas impuestas por los órganos jurisdiccionales, de orientación primordialmente educativa, estará dirigida a procurar el desarrollo integral y la inserción social y familiar del menor infractor.

En el juzgado de menores encontramos un fiscal encargado tanto de aquellas cuestiones referidas a la rama de protección como a la de reforma. Tomaremos como referencia el ejemplo propuesto en la entrevista con la profesora Paz Francés, sobre un joven que demuestra ciertas conductas desviadas en la escuela. Ante este hecho, será el mismo centro el primer encargado de intentar reconducir la situación empleando los mecanismos que considere necesarios y de los que disponga. Si de esta forma no se consigue reparar el problema, la dirección del centro se pondrá en contacto con la Policía Municipal de Pamplona y éstos serán los encargados de estudiar la situación y activar el programa que consideren necesario.

Cuando tratamos la rama de la intervención mediante los programas de protección y de reforma, resulta muy pertinente plantearnos su eficacia y en qué medida podemos obtener beneficios para el joven y su familia, pues no debemos descartar la posibilidad

[16] Ley Foral 15/2005, de 5 de diciembre, de promoción, atención y protección a la infancia y a la adolescencia. Disponible en: http://www.lexnavarra.navarra.es/detalle.asp?r=4559#Ar.86

de incidir en la estigmatización[17] como consecuencia de la enorme atención que ha acaparado su conducta y que lo sitúa en el centro de atención del entorno que le rodea, pudiendo llegar a afectar a su imagen y autopercepción.

Siempre que generamos una intervención, ya sea de tipo protector o de reforma, corremos el riesgo de obtener resultados contrarios a los esperados, ya sea por la imagen que se crea sobre el menor o por las consecuencias que puede tener introducir al menor dentro de los ámbitos de la justicia. Haciendo referencia a las palabras de la profesora, "hay casos en los que cuando un menor comete una infracción, no se imponen medidas, sino que se utiliza el instrumento de la mediación para archivar y sobreseer el caso. La razón tiene que ver con lo comentado anteriormente, porque esa intervención específica en un menor, atendiendo a su edad y sus circunstancias, puede llegar a ser más negativa que la utilización de la mediación. Introducir a cualquier menor dentro del circuito penal, dentro del laberinto penal, porque aunque sea responsabilidad penal del menor, no deja de ser responsabilidad penal, se considera que aporta unos elementos negativos muy importantes, y es interesante que se le aleje de todo ello."

Frente a esto, somos de la opinión de que con el compromiso del centro por reducir no solo esos casos de delito, sino de reducir los conflictos dentro del aula y en toda la escuela, fomentando ambientes de cultura de paz y ambientes adecuados para que el menor cuando cumpla 14 años no sea propenso a cometer conductas delictivas, se pueden conseguir resultados mucho más beneficiosos que introduciéndolo en estos programas de protección y mucho más aún en los de reforma.

Aquí es donde entrarían en juego los programas de prevención de los que hemos hablado anteriormente, como por ejemplo, programas de mediación en el ámbito escolar y todo lo que se puede relacionar con círculos restaurativos en colegios. Como comenta la profesora Paz Francés, "la clave está en hacer una intervención no pensando en el delito sino desde generar situaciones de cooperación, de resolución de

[17] En 1963 el sociólogo estadounidense Erving Goffman definió la estigmatización como *pertenencia a un grupo social menospreciado*, ya fuera por su religión, nacionalidad o grupo étnico.

conflictos, de la paz en el aula, de una buena convivencia y que todo eso sea trasladable a ejemplos de la vida cotidiana."

2.2 Eskola eta poliziaren arteko elkarlana

Poliziak delituaren prebentzioan paper garrantzitsua betetzen du; izan ere, urteko 365 egunetan 24 ordutan zehar irekita dagoen eta delinkuentziari aurre egiteko helburu zuzena duen instituzioa da. Martxoak 13ko, 2/1986 Lege Organikoak 11. artikuluan zehazten duen moduan, poliziaren funtzioen artean "ekintza deliktiboen prebentzioa" eta "delinkuentzia prebenitzeko metodo eta tekniken azterketa eta planifikazioa" daude. Espainiako justizia sistemak konpetentzia hauek zehazten dituen unetik, poliziak delituaren prebentzioaren programen garapenean bete behar duen papera funtsezkoa da.

Udaltzaingoarekin 3 elkarrizketa izan ondoren[18], honako informazioa jaso izan dugu; hezkuntza komunitatea eta polizia elkarlanean dabiltza Iruñerrian duela 15 urte inguru. Programa hau, eskolak dituzten kezkak eta egonezinak biltzeko, eskoletako ikasleria, irakasleria eta gurasoak zenbait gaiei buruz kontzientziatzeko eta eskolan poliziaren beharra dagoenean interbentzioa ahalik eta eraginkorrena izateko helburuarekin sortua izan zen. Orain arte lortutako emaitzak onuragarriak izan direla ziurtatzen dute poliziaren aldetik.

Gatazka zehatzik ez dagoen bitartean, bien arteko lehenengo kontaktu hori gehienetan poliziaren aldetik ematen da; hain zuzen ere, "bitarteko polizia" izena duen talde batekin. Talde hau 25 poliziaz osatuta dago eta haien zeregina Iruñeko ikastetxeekin nahiz inguruko komunitatearekin kontaktuan jartzea da[19]. Iruñerria auzoka banatu egiten dute, sektore izena hartzen dutenak. Poliziak, 25 langileen artean, arduradunak izendatu egingo ditu sektore hauetako bakoitzean. Arduradun hauek, haien sektore barruan sartzen diren ikastetxeekin kontaktua egiteaz kargu hartuko dutenak izango

[18] Iruñeko Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial taldearen arduradunarekin apirilak 5ean haren bulegoan, Loturako Polizia unitateko arduradunarekin maiatzak 4ean haren bulegoan, eta Segurtasun eta Administrazio Polizia Unitatearen arduradunarekin maiatzak 20an interneten bidez izandakoak.

[19] Nafarroako egoera aztertu eta gero ateratako "ondorioak" atalean (2.4) bitarteko polizia taldeak burutzen duen lana sakonago aztertzen da.

dira. Kontaktu hori ikastetxearen zuzendariarekin egiten da eta etorkizunean haien artean emango da harremana.

Lehenengo kontaktu honen helburua, eskolaren kezkak eta egonezinak biltzea, eskolan arazoak ematen dituzten edo jarrera desbideratua adierazten duten ikasleen arteko zenbait datu biltzea eta eskolan eman diren egoera gatazkatsuez berri izatea da. Horrela, ikastetxearen inguruko informazio orokor bat lortzen dute eta haien datuekin batera, ikastetxe edo ikasleren baten gainean atentzioa jarri beharra dagoen determinatzen dute.

Gauzak horrela, ikastetxe batek delinkuentziarekin lotutako kasu baten aurrean edo egoera desbideratu nabarmena duen ikasle baten aurrean aurkitzen denean, hau da jarraitzen duen prozedura. Lehenenik eta behin, haien baliabideez (kasu hauek tratatzeko ikastetxean erabiltzen duten programa) baliatuta kasu hori zentroan bertan konpontzea izango litzateke. Hau izaten da kasurik arruntena, eta posiblea den heinean pausu hauek jarraitzea gomendatzen dute Udaltzaingotik. Bigarren aukera, ikastetxea arazoa bere kabuz argitzea lortzen ez duenean edo haurraren egoera hobetzen ez denean ematen da; hau da, kasu larrien eta ezohikoetan. Holakoetan, ikastetxeko zuzendariak lehendik harremana izandako bitarteko poliziarekin kontaktuan jarriko da eta egoeraren berri emango dio. Poliziak orduan kasua aztertu eta beharrezko neurriak hartuko ditu larritasunaren arabera. Neurri hauek askotarikoak dira; hala nola, familiarekin harremanetan jarri, zerbitzu sozialekin kontaktuan jarri, interbentzio programaren bat aurrera eraman, eskolari zenbait jarraibide eman edo kasu larrienetan, kasua justiziaren eskuetan utzi.

Aipatzekoa da poliziak prebentzioaren inguruan egiten duenaren inguruan, Nafarroako eskoletan zehar eskaintzen dituen hitzaldi eta konferentzia programak. Programa hau, duela 17 urte sortu egin zen bi polizien iniziatibaren ondorioz. Hauek, gizarte mailan pil-pilean dauden eta kezkagarriak diren gaien (drogen kontsumo prebentzioa, alkohola, sare sozialak, genero indarkeria, bullying, sexting…) inguruan berri emateko bideratuak daude; poliziaren esanetan, “informazioa prebentzioaren oinarria baita”.

Ikastetxe batek hitzaldi hauek haren programazioaren barnean sartzen dituenean, bitarteko poliziaren arduraduna, Segurtasun eta Administrazio Polizia Unitateak

izeneko eta hitzaldi hauek zabaltzeaz arduratzen den beste talde batekin kontaktuan jartzen da. Bigarren talde honek, ikastetxearen zuzendari, APYMA[20] eta irakasle ordezkariekin elkartu eta gaiak zein datak adostu egiten ditu urte osorako. Programaren bultzatzailearen esanetan, "mintzaldi hauek ematerako orduan, haurren adina eta problematika kontuan hartzen da". Hitzaldi hauek ikasleei, irakasleei eta gurasoei bideratuak daude, kasu bakoitzean bere aldaerekin.

Hasiera batean haurrek haien errealitateekin erlazionatu ditzaketen adibideak jartzen dira. Hortik abiatuta, egunerokotasunean ikusi daitezkeen eta haiek bizi ditzaketen egoeren aurrean zein jokabide jarraituko zuten pentsatzera gonbidatzen dituzte. Azkenik, gerta litezkeen kasuen aurrean hartu beharreko neurriak eta prebentzioak komentatzen zaizkie. Izan ere, poliziaren hitzei erreferentzia eginez, askotan gertakizun guzti hauen aurrean gure erantzukizuna zein den ez dugu behar bezala ezagutzen eta horregatik beharrezkoa da egiazko informazioa jasotzea.

Orain, hitzaldi hauetako 4 aztertuko ditugu banan-banan:

- Eskola-jazarpena: honen helburu nagusia informazioaren bidez gazteek jarrera hauek aurrera eramatearen arriskuak ezagutzean datza. Kurtso hauek batez ere 10 eta 11 urte bitarteko ikasleekin eramaten dira aurrera, urte hauetan oraindik ez dutelako oso argi klase-kide batekin edo eskolaz kanpoko pertsona batekin izandako portaera zehatz batek izan dezakeen ondorioez. Helburu espezifikoa, haurrak jazarpena zertan datza jakitea da. Zein portaera, adibidez klase-kide bati ezizen bat ipintzea, era mespretxagarrian biktiman ondorio larriak izan ditzakeela, egiten duenak jazarpena bezala ikusten ez badu ere. Metodologia aldetik, azalpen teorikoa eta zenbait azalpen bideo ikusi eta gero, kasu errealak aztertzen hasten dira guztion artean, klase eztabaida bat sortuz.

- Sare sozialak: helburu nagusia, informazioaren bidezko prebentzioa da, ikasleak teknologia berriek ekar ditzaketen arriskuak ezagutzeko. Helburu espezifikoa, teknologia hauen erabilera zuzena nolakoa izan behar den irakastea da. Gainera, internetera argazki intimoak igotzearen, argazkiak zabaltzearen eta

[20] Gurasoen elkarteei erreferentzia egiteko erabiltzen den laburdura.

horrelako gai delikatuekin erlazionatutako arriskuez ohartaraziko zaie. Honetan erabilitako metodologia aurrekoaren nahiko antzekoa da. Udaltzaingoak haurren kasu errealetan oinarritzen dira eta hortik abiatuta haien jarduerak, elkarrizketak eta debateak sortzen dituzte guztien artean.

- Alkohola: sustantzia honen kontsumoak izan ditzakeen arriskuak ezagutzea da honen helburu nagusia. Hauek lehen hezkuntzako azkeneko mailetara edo DBHko lehenengo mailetara bideratuta daude gehien bat, eta informazioa zabaltzearen bidez jarrera hauen prebentzioan oinarritzen da. Oraindik oso gazteak izan harren, adin hauetan alkoholarekin erlazionatzen hasten dira, zenbait kasutan "helduagoak" diren irudi hori gainontzekoen aurrean emateko asmoz. Honen aurrean, poliziak alkohola kontsumitzearen, izatearen, edateko beharrezko adinaren eta guzti honek ekar ditzakeen ondorioen inguruan ematen die informazioa. Baita ere edanda dagoen lagun batekin daudenean eman beharreko pausuak azaltzen dizkiete, batez ere pertsona hori inkontziente dagoeneko kasuetan. Metodologia berriro ere aurrekoen nahiko antzekoa da.

- Gurasoentzat bideratutako hitzaldiak: gurasoekin bete nahi den helburua ere, gai honen inguruan dagoen informazioa ezagutzea, haien seme-alabek izan ditzaketen portaerak eta haiek gurasoak bezala hartu beharreko jarrerak prebenitzea, eta gai guzti hauek inguruan izan ditzaketen galderak argitzea izango litzateke. Informazio guzti hau banatu eta gero, eztabaida sortzen da guztien artean, bakoitzak hartzen dituen jarrerak aztertzeko eta teorian egin beharko litzatekeena zer den inguruan zenbait jarraibide emateko.

Esan beharra dugu eskolak ez dituztela zergatik hitzaldi hauek haien programazioan sartu behar, hau da, ez dira derrigorrezkoak. Hala ere, poliziak ziurtatzen du, programa honekin hasi zirenetik ikasle, guraso eta zentroek izan duten onarpenaren ondorioz, zentro gero eta gehiagotara zabaltzen joan direla eta oraindik ere eskaintza are

gehiago handitzea espero dela[21] Aipatu beharra dago grafikoan 2015. urtea jartzen badu ere, urtarriletik apirileraino bildutako datuak direla.

1 Irudia: Iruñeko Udaltzaingoak izandako hitzaldien eskaera

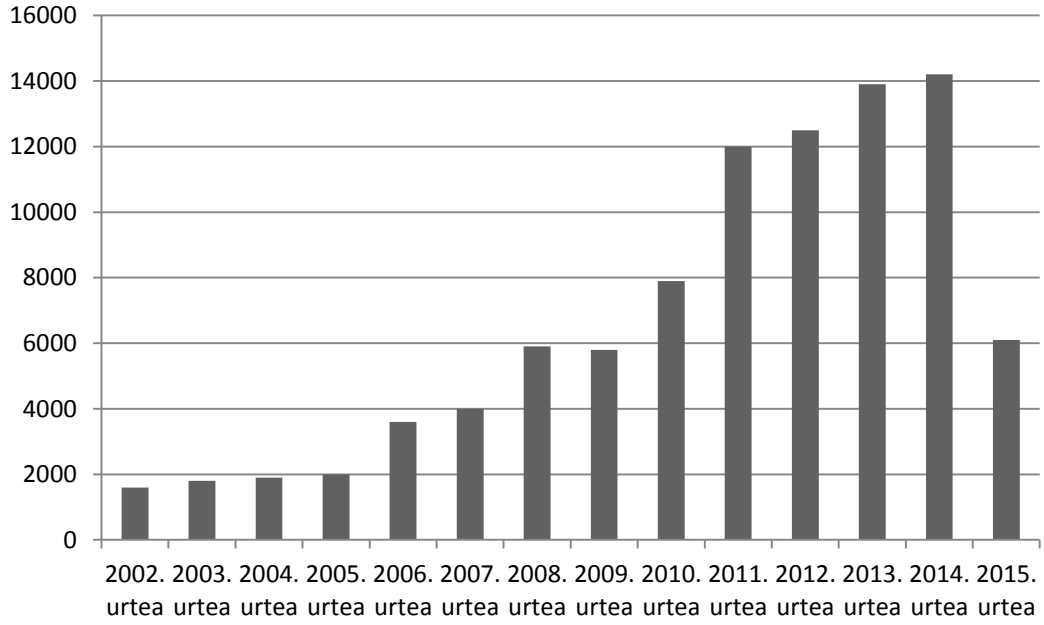

Iturria: Udaltzaingoaren datuetatik eskuratua

Iruñeko udaltzaingoaren babes eta arreta sozial arduradunaren esanetan, hitzaldi hauek oso baliagarriak dira hain garrantzitsuak diren eta normalean gutxi ezagutzen ditugun gai hauen inguruan informazioa lortzeko; horregatik, ikastetxeak programa hauetan parte hartzera gonbidatzen dituzte.

2.3 Eskolaren baliabideak

Nafarroako gobernuak abuztuaren 23an egindako 47/2010eko Foru Dekretuan[22], Nafarroako Foru Komunitatean Lehen Hezkuntza barne ematen duten ikastetxe publiko eta pribatu itunduetako ikasleen eskubide eta eginbeharrei eta ikastetxe horietako elkarbizitzari buruzko jarraibideak onestu zituen. Ebazpen honen xedea, elkarren ondoan bizitzen irakastea eta ikastea zen. Foru Dekretu honen III. kapituluan

[21] Iruñeko Udaltzaingoaren Babes eta Arreta Sozial taldearen arduradunarekin apirilak 5ean haren bulegoan izandako elkarrizketan lortutako informazioa.
[22] Hemen eskuragarri: http://www.navarra.es/home_eu/Actualidad/BON/Boletines/2010/116/Anuncio-0/

agertzen den moduan, elkarbizitza planaren inguruan, hartu beharreko prebentzio neurrien, bitartekaritza metodoen, elkarbizitzarako konpromisoen eta elkarbizitzaren erregelamenduaren inguruan zenbait jarraibide daude eskuragarri. Gainera, ekainaren 18an egindako 276/2015 Ebazpenean[23], I. eranskinaren bigarren puntuan (bizikidetza eta berdintasuna), ikastetxeen hezkuntza proiektuan, bizikidetza planaren barruan "pertsona guztiek, emakumezkoak edo gizonezkoak izan, tratamendu, eskubide eta erantzukizun berdinak izateko printzipioa, eta ikastetxea giza balioak eta bizikidetza demokratikoa sustatzeko konpromisoa" hartu beharra dutela agertzen da. Zeregin hau gauzatzeko zenbait eredu eta baliabide eskuragarri dituzte[24] baita ere.

Ikastetxe pribatuen kasuan, ez dago legez zehaztua elkarbizitza programa baten beharra dutenik, hala ere, Iruñeko ikastetxe pribatuarekin izandako elkarrizketatik ondorioztatu genuen, programa hauen erabilera ia derrigortzat hartzen dutela ikastetxe gehienek, guztiek ez esateagatik, badituztela horrelako programak haien Urteko Programazio Orokorraren barnean.

Horrela izanda, aurrera eraman ziren elkarrizketei esker, aztertu egin zen ikastetxeek jarraitzen dituzten lan egiteko moduak nahiko antzekoak direla. Oraintxe aipatutako Nafarroako Gobernuak zehazten dituen jarraibideak jarraituz, ikastetxeek haien testuingurura moldatutako bizikidetza plana aurrera ateratzen dute. Hor, urtean zehar bideratuko diren ekintzak eta jarduerak ezarrita agertzen dira eta horren arabera jokatzen dute ikastetxeek kontrolez kanpo dagoen egoeraren bat agertzen ez den bitartean.

Kontrolatu ezin dezaketen egoera baten aurrean, ikastetxeek bi aukera izaten dituzte: alde batetik aurreko atalean komentatutako Iruñeko Udaltzaingoaren Bitartekaritza Unitatearekin kontaktuan jartzea, eta bestetik Nafarroako Gobernuak "Bizikidetzarako Aholkularitza" izena duen eta eskolan ematen diren gatazkak konpontzeko irakasleak, ikasleak eta familiak orientatzeko funtzioa betetzen duen zerbitzu publikoarekin

[23] Hemen eskuragarri: http://www.navarra.es/home_eu/Actualidad/BON/Boletines/2015/128/Anuncio-20/

[24] Hemen ikusgarri: http://www.educación.navarra.es/eu/web/dpto/educacion-en-valores/asesoria-para-la-convivencia/profesorado/documentos-de-apoyo eta http://www.educacion.navarra.es/documents/27590/616981/acoso+escolar.pdf/17ce7bf1-57a9-4f96-9f7d-571ba2fb3b23

harremanetan jartzea. Horrela, egoera bideratzen saiatzeko jarraibideak jasoko ditu eskolak eta egoeraren larritasunaren arabera, hartu beharreko neurriak determinatuko dira. Gainera, familiaren batekin arazoren bat suertatzen denean; adibidez, baliabide ekonomiko gutxiko familia batekin edo klasera joaten ez den haur baten kasuarekin, ikastetxeak Nafarroako Gizarte Zerbitzuekin jartzen dira kontaktuan.

Ikastetxeen egoera eta baliabideen azterketa egin eta gero, esan beharra dugu orokorrean, Iruñeko ikastetxeek jarrera desbideratuen prebentzioaren bidean betetzen duten papera egokia iruditzen zaigula. Onuragarria hartzen dugun alderdi bat aztertzeko aukera izan dugu: ikastetxeetan aurrera eramaten diren prebentzio programen artean, ez dago delinkuentzia zuzenean prebenitzeko programa zehatzik, baizik eta ikasleak pertsona bezala heztean oinarritzen diren programak.

Ikastetxeekin egindako elkarrizketak, eskolak betetzen duen zaintza funtzioaren inguruan ikertzeko aukera eman zigun ere. Lanean aurretik aipatua izan den bezala, familiak murriztu, sakabanatu edota emakumea lan munduan sartzen den unetik, gurasoak lan egiten duten bitartean haurrak etxean gelditzeko aukera galdu egin da. Honen ordez, haurrak denbora tarte horretan egoteko leku bat beharrezkoa izatera igarotzen dira. Gaur egun, asko dira honen inguruan arazoak dituzten familiak, horregatik, zentroak, haurrak eskolan gero eta denbora gehiago igarotzeko mekanismoak ezartzen hasiak dira.

Mekanismo hauen artean, Iruñeko ikastetxeak gehien erabiltzen dituztenak hauek dira:

- Liburutegia: zenbait ikastetxek eskaintzen duten zerbitzua, liburuzain baten ardurapean dagoena eta espazio egokia haurrek irakurtzeko, bibliografia eta interneteko informazioa kontsultatzeko eta eskolako lanak egiteko. Ordutegiak ikastetxe batetik bestera aldatu egiten dira.
- Jantokia: jateko orduan etxera bueltatzea arazo bat den haur eta gurasoendako sortua.

- Haurtzaindegia: lan-orduak baino lehen irekitzen den zerbitzua, eskolara behar baino lehenago iristen diren haurrak laguntzeko sortua. Hau da Alaitz ikastolak adibidez honen inguruan azaltzen diguna[25]:

  > *Ikasturteko egun guztietan funtzionatzen du, goizeko 7:40etatik aurrera. Ordu honetatik, zerbitzua eskatzen dituzten ikasleek bi monitore euskaldunek atendituta daude, adinaren arabera antolaturiko bi gela desberdinetan. Ordutegi horretan, ikasleek aktibitate anitz burutu ditzakete: jolas bideratua, jolas librea, irakurketa, banako edo taldeko lana, ikasten aritzea... Goizeko 9:00etan ikasleak, monitoreek lagunduta, beren geletara joaten dira* (Alaitz ikastola).

- Eskolaz kanpoko ekintzak: beste zenbait ikastetxeek, lan-orduak amaitu eta gero eskola giroan jarraitzeko kanpoko ekintzak prestatzen dituzte; haien artean, kultur jarduerak eta kirol jarduerak.

Zaintza funtzioak, haurrak haien eskola-kanpoko denbora-tartetan espazio seguru, hezitzaile eta ludiko batean egotea ahalbidetzen du. Haurrak eskoletan dauden bitartean, jarrera antisozialak garatzeko erraztasunak emango dizkien testuinguruetan ibiltzeko eta murgiltzeko aukerak murrizten dira. Guzti hau; hala ere, haurraren testuinguru familiarraren araberakoa izango da beti, nahiz eta, esan berri dugun bezala, eskola gizarteratze eragile erreferente positiboa den heinean, eskaintzen duen zaintza funtzioaren ondorioz eragin positiboa izango duela espero den.

Honen inguruan estatu mailan egin diren aurrerapenak nahiko eskasak badira ere, Iruñeko ikastetxe batek azaldutako programa komentatuko dugu, PROA (Lehen Hezkuntzako laguntza programa)[26] izenekoa. Programa hau, eskolaz kanpoko ordutegian laguntza moduan eskaintzen den programa da, hezkuntza arazoak dituzten 5. eta 6. mailako ikasleei bideratuta; hala nola, heltze prozesuan atzerapenen bat, klasean eta zentroan integrazio maila txikia, lan ohitura eza edo ikaskuntza prozesuan

[25] Alaitz Ikastolaren web orrialdean eskuragarri: www.alaitzikastetxea.educacion.navarra.es/web/eu/zerbitzuak/haurtzaindegi

[26] Hemen eskuragarri: http://www.mecd.gob.es/educacion-mecd/areas-educacion/comunidades-autonomas/programas-cooperacion/plan-proa/acompanamiento-escolar-primaria.html

atzerapenak dituztenei[27]. Laguntza programa hau zaintza funtzioa betetzearen helburuarekin sortu ez bazen ere, tutoretza eta errefortzu pedagogiko sistema baten bidez eta gazteek haien hezkuntza prozesua garatzeko testuinguru egokia eskaintzean, defendatu dezakegu eskola errendimenduan eta jarrera antisozialen garapenean efektu positiboak izan ditzakeela.

Amaitzeko, aitortu beharra dugu egindako elkarrizketa kopurua ez dela nahikoa izan ikastetxeen egoera orokorraren inguruan ondorioak ateratzeko; hala ere, eskuratutako informazioa baliogarria egin zaigu ikastetxeek jarraitzen dituzten prozesu eta teknika nagusien inguruan ondorioztatzeko.

2.4 Nafarroaren egoeraren inguruko ondorio pertsonalak

Nafarroan delinkuentziaren prebentzioaren inguruan aurrera eramaten diren estrategiak eta mekanismoak orokorrean egokiak eta eraginkorrak direla aztertu izan dut. Prebentzio lan hau bultzatzen duen instituzioa gehien bat Nafarroako Gobernua da, alde batetik, adingabekoen delituei aurre egiteko biltzen dituen babes eta erreforma programekin, bestetik ikastetxe publiko eta pribatu itaunduak urtero aurkeztu behar duten bizikidetza programaren proposamenarekin eta azkenik eskolak eta familiak gai honekin lotutako arazoen aurrean laguntzeko bideratutako eta eskuragarri dagoen Bizikidetzarako Aholkularitza departamentuarekin.

Aipatutako erreforma programak, haurrarengan sortzen dituzten ondorioak negatiboak direla eta, negatibotzat kontsideratzen baditugu ere, kasu larrienetan esku-hartzeko baliagarriak izan daitezkeela ulertzen dugu eta behintzat erabiltzea beharrezkoa den momentuetan eskuragarri izateko baliagarriak ikusten ditugu.

Gainera, Nafarroako Gobernuaren web-orrian, Bizikidetza eta Berdintasunaren atalean[28], Ikastetxeek haien prebentzio programak aurrera eramateko zenbait gida eta dokumentu gehigarri daude; hala nola, ikastetxeko bizikidetza plana nolakoa izan behar denaren eredua, ikastetxeko bizikidetza panaren urteko zehaztapenak

[27] Iruñeko ikastetxeekin izandako elkarrizketetan lortutako datuak, ikastetxearen zuzendaritza bulegoan, 2016ko maiatzak 23an.
[28] Hemen eskuragarri: https://www.educacion.navarra.es/eu/web/dpto/convivencia-e-igualdad

prestatzeko eredua, ikastetxeko bizikidetza planaren urteko zehaztapenen memoria, eskola jazarpeneko kasuetarako protokoloaren eredua… Guzti hauek, ikastetxeak haien prebentzio programak sortzerako orduan oso lagungarriak dira, eta beraz Nafarroako Gobernuaren lana onestu egin behar dugu alde honetatik ere.

Beste aldetik, Iruñeko Udaltzaingoak betetzen duen papera aipatzekoa dela uste dut. Gaur egun, bi unitate dituzte delinkuentziaren prebentzioaren gaietan lan egiten:

Lehenengo taldea "Loturako Polizia" izena hartzen du. Hauek, Iruñerriako sektore bakoitzeko komunitatearekin erlazionatzeko zeregina du[29]. Sektore bakoitzeko botikekin, hotelekin, merkataritza-guneekin, osasunbideekin, Civivox-ekin, liburutegiekin eta ikastetxeekin kontaktuan jartzen dira. Kontatu honen arrazoia, auzoan adingabeko haurren inguruan ematen diren jarrera orokorrak ezagutzea da, auzoaren egoera nolakoa den determinatzeko eta beharrezkoa den esku-hartzea aurrera eramateko.

Bigarren taldea, Segurtasun eta Administrazio Polizia Unitatea taldea daukagu, lehendik aipatutako hitzaldiak zabaltzeaz arduratzen den taldea. Bigarren talde hau 8 polizia osatzen dute, hitzaldietako gaietan adituak direnak. Hauek, ikasturtean zehar ikastetxe desberdinetara gerturatzen dira, aurretik adostutako hitzaldiak ematera.

Bai poliziaren bai ikastetxeen esanetan, bi instituzioen artean ematen den elkarlan hau onuragarria izaten da bai ikastetxeko testuinguruaren inguruan informazioa elkartrukatzeko baita haurrak, gurasoak eta irakasleak zenbait gai delikaturen inguruan informatuta mantentzeko ere.

Hala ere, ikastetxeen esanetan oinarrituz, "bizikidetza oraindik ikastetxeek duten erronkarik handiena da", egunero agertzen diren kasuen konplexutasunagatik eta askotan esku hartze hori era aberasgarrian aurrera eramateko modua batere argi ez dagoelako. Hau esanda, gauzak ongi egin direnaren eta egiten ari direnaren iritzia badugu ere, oraindik ere gehiago egin daitekeenaren aldekoak gara.

[29] Iruñeko udaltzaingoaren Loturako Polizia unitateko arduradunarekin maiatzak 4ean haren bulegoan izandako elkarrizketan eskuratutako informazioa.

3. PROPOSAMENA: ESKOLAN GARATZEKO PREBENTZIO PROGRAMA

3.1 Aurkezpena

3.1.1 Zergatik programa honen proposamena?

Tremblay eta Craig, eta Burns et al., (Vásquez-en, 2003) egindako baieztapenean oinarrituko gara galderari erantzuna emateko. Izan ere, delinkuentetzat hartzen diren helduekin aurrera eramandako prebentzio neurrien inguruko efektu positiboen gabezia adierazten duten interbentzioek, haurrekin jarrera deliktiboak prebenitzeko programen saiakerak justifikatzen dituzte, batez ere adoleszentzia etapa hau, haien portaerak eraldatzeko eta etorkizunean efektu handiagoak izango dituzten interbentzioak txertatzeko momentua bezala kontu hartzen badugu.

Nafarroako egoera aztertu eta gero, adingabekoen delinkuentzia gaiari aurre egiteko orain arte hartutako neurriak egokiak direla esan beharra dago, horregatik, bide honetatik jarraitzea da gure proposamena, material berriak sortuz eta sortzen diren egoeren aurrean erantzunak emanez.

Gure proposamena honekin lotuta sortzen da guztiz. Gauzak bide egokia hartu dutela probestuz eta gizartearen kontzientziamendua eta parte hartzea oinarritzat hartuz, adingabekoen delinkuentziaren prebentzioan sakonduko duen eta ikastetxeentzat baliabide aproposa izango den prebentzio programa.

3.1.2 Programa oinarritzen den funtsezko kontzeptuak

Delinkuentzia zuzenean prebenitzera bideratutako programak egon badira ere, interesgarriagoa iruditzen zaigu delinkuentzia jarrerekin erlazionatutako arrisku portaerak saihestera bideratutako programetan oinarritzea gure proposamena aurrera eramateko, jarrera antisozialak, galera kognitiboak, gurasoen aldeko hezkuntza desegokiak eta portaera nahasteak prebenitzean oinarritzen direnak; hauen helburu zuzena delinkuentziaren aurka egitea ez bada ere.

Hauen artean, 3 dira orain arte nagusiki erabiliak izan diren programa motak. Lehenengoak, haurrentzat bideratuta daude espresuki; haur gatazkatsuei zuzenean

bideratutakoak eta klase osoarentzat bideratutakoak ezberdindu daitezkeenak. Bigarrenak, gurasoen jokabide eta jarrerak hobetzean oinarritzen da, eta hirugarrenak gurasoek eta haurrek elkarrekin lantzeko bideratuta dago.

Azkeneko hau izango da guk erreferentziatzat hartuko duguna, baina moldaketa txiki bat gehituz, gure programan eskola-komunitatearen parte hartzea ere garrantzi handia izango du. Izan ere, ikerketa lan honetan zehar adierazi dugun bezala, delinkuentziaren prebentzioaren alorrean emaitzarik onuragarrienak lortzeko bidea eskolaren, komunitatearen, gurasoen eta ikasleen arteko elkarlana baita.

Proposamena ekoizterako orduan, alde batetik Ipar Amerikan eta Hego Amerikan aurrera eramandako zenbait programen inguruko dokumentuak aztertu egin dira (Akers, 2007; Ortiz et al., 2005; Rodríguez, 2005), delinkuentziaren prebentzioan lan egiteko teknikarik eraginkorrenak ezagutzeko asmoz. Bestetik, Espainian aurrera atera diren programen inguruko zenbait dokumentu (Ibarrola-García, eta Iriarte Redín, 2013; Pulido et al., 2013; eta Hernández, 2001) landu genituen, orain arte egindakoaren erreferentzia izateko. Azkenik, Iruñerriako testuinguruan ikastetxeek erabiltzen dituzten programa eta teknika nagusien[30] hausnarketa egin da[31], teknika baliagarrienak eta gure testuinguruan garrantzi handia dutenak zein diren ezagutzeko helburuarekin.

Gure programa, 3 zutabeetan oinarrituko da:

Lehenengo zutabea; gaitasun sozialak:

Gaitasun sozialak, teknikoki asertibitatea bezala ezagutzen duguna, nahi dena era egokian eskatzean eta nahi ez dena era egokian baita ukatzean, gainontzekoak kaltetu gabe gure helburuak lortzean, sentimenduak eta pentsamenduak adierazten jakitean, aukeraketa pertsonalak egitean eta bakoitza bere buruarekin ongi sentitzean datza.

Gaitasun sozialen garapenerako teknikak onartzen duten moduan, jarrera antisozialak eta bortitzak garatzen dituzten adingabekoak, familian, eskolan eta lagunartean ematen diren aldaketei aurre egiteko kognizioaren eta erlazio interpertsonalen entrenamendu faltagatik izaten dira.

[30] ikus *Izan Proposamena, pertsona izaten hezteko zortzi irakaskuntza* (2010). Hemen eskuragarri: http://www.izanproposamena.org/index.php/eu/aurkezpena

[31] Ikastetxeak eskatuta, ezin izan dugu aztertutako programa guztien izendapena egin.

Zutabearen helburua:

Emozionalki pertsona osasuntsuak izatea, sentimenduak azaleratzen jakitea, gainontzekoen emozioekin konektatzen jakitea, arazoen konponketa bideratzen jakitea, arrazonamendua erabiltzea, erantzukizunaren kontzeptua izatea, auto-kontrola garatzea eta gainontzekoekin erlazionatzeko estrategiak eta abileziak garatzea du helburu.

Bigarren zutabea; guraso eta komunitatearen parte hartzea:

Balio moralak eta jarrera bideratuak irakastearen arduradun nagusia familia dela kontsideratzen da. Familiak haren erantzukizuna betetzen ez duenean, haurrek jarrera antisozialak garatzeko arrisku handiagoa dute. Gurasoek eskolan duten parte hartzea areagotzean, erantzukizun handiagoa bultzatu eta zenbait jarraibide jasoko dituzte, haurraren garapen prozesuan eragina izango dutenak. Prozesu hau are osatuagoa izateko, komunitatearen parte-hartzea beharrezkoa ikusten dugu, gure programaren kasuan polizia izango da gehien barneratuko den instituzioa, baina beste askoren parte-hartzea bultzatu daiteke ere.

Zutabearen helburua:

Informazio trukea, hitzaldiak, ikastaro tailerrak eta parte hartze konpromisoa bultzatzearen eta areagotzearen ondorioz, familia, komunitatearen eta eskolaren arteko erlazioa indartzea eta laguntzea.

Hirugarren zutabea; bitartekaritza programa:

Bitartekaritza, hezkuntzan eragina duen klima positiboa sortzen, errespetu, enpatia eta kooperazio jarrerak garatzen, araudia ulertzen eta pertsonarteko komunikazioa laguntzen duen teknika da. Gaur egun, bitartekotasun teknika hauen artean emaitza aberasgarrienak lortzen ari dituztenak, ikasleak haien arteko gatazkak konpontzeko bitarteko bezala hartzen dituztenak dira. Ikasleak bitartekari moduan jokatzen dutenean, elkartasun handiagoa sortzen da autoritate figura bat sartzen denean baino. Gainera, ikasleak haien gaitasunen eta bizitzaren kontrol handiagoa izatea lortzen da, haiek baitira haien arazoak maneiatuko dituztenak.

Zutabearen helburua:

Gatazkak era baketsuan konpontzeko gaitasuna garatzea, partaidetzan, lankidetzan eta elkarrizketaren kontzeptuetan oinarrituz.

3.1.3 Norentzat bideratua dago programa?

Programa honen garapena egiteko abiapuntutzat hartutako zonaldea Nafarroa eta zehazki ere Iruñea izan bada ere, haurrak balore positiboak garatzea eta haren hezkuntza integrala helburutzat duen edozein pertsona edo instituziorendako erabilgarria izan daitekeen proposamena iruditzen zaigu.

Argitu beharra dago proposamen hau Nafarroako adingabekoen delinkuentzia tasetan oinarrituta sortu egin dela, beraz ez dugu ziurtasunik delinkuentzia datu ezberdinak dituzten zonalde edo herrialdeetan aplikapena onuragarria eta posiblea izango litzatekeen edo ez. Horregatik, programaren erabilpenarekin hasi baino lehen, testuinguruko egoeraren analisia egitea gomendatzen dugu, testuinguru batetik bestera beharrezkoak diren moldaketak egitearren.

3.1.4 Helburu orokorra

Haurrek jarrera desbideratuak garatzea ekidingo duten beharrezko abilezia sozialak, familiarekin erlazioa eta gatazkak era baketsuan konpontzea ahalbidetuko dien bezalako gaitasunak garatzea.

3.1.5 Helburu espezifikoak

Programa oinarrituko den 3 zutabeekin erlazionatuz, hauek izango dira programan zehar garatzea espero dugun helburu espezifikoak:

Taula 5. Lanaren zutabeetan zehar garatzea espero diren helburu espezifikoak

1. ZUTABEA	2. ZUTABEA	3. ZUTABEA
Talde baten partaide gisa jokatzen jakitea	Familia eta eskola testuinguruetan onartua eta balioetsia izatearen sentimendua garatzea	Gainontzekoen premiak aitortzea eta erantzutea
Komunikazio trebetasunak; igortzen eta entzuten jakin	Familia harremanak sendotzea	Gatazka bateko ageriko zein ezkutuko arazoak identifikatzen jakitea
Laguntza eskaintzen eta eskatzen jakitea	Familia eta komunitateak eskolan duen inplikazioa areagotzea	Arau sozialen barneratzea
Esker onekoa izatea	Eskola komunitatea osatzen duten partaideen lankidetza sustatzea	Lankidetza eta elkarrizketa gaitasunak garatzea
Norbanakoaren ezagutza		Biolentzia jokaerak ekiditen ikastea
Autonomiaren garapena		Asertibitatearen garapena
Auto-estimaren garapena		Gatazken positibotasunaz ohartaraztea
Emozioen adierazpena garatzea		Emozioak kontrolatzen jakitea
Asertibitatearen garapena		Komunikazio trebetasunak hobetzea

3.1.6 Programaren denboralizazioa eta faseak

Salvador eta Martinez-ek (1997, 97) egindako zehaztapenean oinarrituz[32], gure programa Lehen Hezkuntza etaparako bideratuta egongo da. Lehen Hezkuntzak zikloetan duen banaketa eta gure proposamenaren hiru zutabeak probestuz, gure programa hiru faseetan banatuko da, fase hauetako bakoitzean programaren zutabe bat garatuz. Horrela, LH-ko lehenengo eta bigarren mailetan (lehenengo zikloa), gaitasun sozialak garatzeko teknikak landu egingo dira, hirugarren eta laugarren mailetan (bigarren zikloa), gurasoen eta komunitatearen parte-hartzea sustatuko da eta azkenik, bosgarren eta seigarren mailetan (hirugarren zikloa), bitartekotasun programa garatuko da.

[32] "Prebentzio programak denboran zehar jarraitasuna izan behar dute, eskola mailetan zehar haren iraunkortasuna bermatuz, betiere haurraren garapen ebolutiboari arreta jarriz".

Taula 6. Lehen Hezkuntzako mailetan zehar garatuko diren proposamenak

1. maila	2. maila	3. maila	4. maila	5. maila	6. maila
Pertsonak izaten ikasten	Pertsonak izaten ikasten	Familiaren parte-hartzea	Komunitatearen parte-hartzea	Bitartekaritza programaren sarrera	Bitartekaritza programa

Antolamendu honen arrazoimenean sakontzea egokia iruditzen zaigu:

Lehenengo zikloan pertsonak izatearen garrantzian oinarritzen gara, gaitasun sozialak, asertibitatea, auto-estima, arazoak konpontzeko estrategiak, kooperazioa, auto-kontrola, eta horrelako kontzeptuen garapenean zentratuz, hurrengo zikloetan zehar erabiliko ditugun tekniketan ere garatzen jarraituko direnak.

Bigarren zikloan, behin pertsonak eratzearen prozesua aurreratua dagoela, familiaren eta komunitatearen parte-hartzea sustatuko dugu, familiak eta haurrak erlazio positiboa izatearen garrantzian eta zenbait jokabide jarraitzearen garrantzia azpimarratuz.

Hirugarren zikloan, bitartekotasunaren bidez arazoak konpontzeko teknika aurkeztuko zaie ikasleei. Azkeneko zikloan egiten da txertaketa hau, haurren heldutasuna eta garapena kontuan hartuz, aurrera eramateko gaitasun handiagoak dituztela kontsideratzen dugulako, are gehiago 1. eta 2. zikloetan aurrera eraman ditugun prozesuekin. 5. maila, programaren aurkezpena egiteko eta ikasleak prestatzeko erabiliko da eta 6. maila, bitartekaritza lana aurrera eramateko.

3.2 Programaren oinarriak eraikitzen

Programa ikastetxean txertatzeko orduan, zenbait izango dira aurretik eman beharreko pausuak:

Lehenik eta behin, ikastetxeko organo ezberdinen artean programaren baliotasuna eztabaidatuko da, programa aurrera eramatea edo ez gomendagarria ikusten den erabakitzeko. Lehenengo pausu hau ezinbestekoa da, izan ere, programan parte

hartuko duten partaide guztien konpromisoa eta motibazioa beharrezkoa izango programa era eraginkorrean aurrera ateratzeko, are gehiago programa berria izanik.

Behin programaren txertapena adostu egin dela, irakasleek beharrezko materialak jasoko dituzte (ikus A gehigarria). Gure proposamena, irakasleek programa osoaren deskripzioa eta maila bakoitzean egitea planteatuta dagoena jasotzea izango litzateke, zutabe bakoitzean garatuko denaren inguruko informazioa izateko eta horrela haien zutabea ahalik eta modu eraginkorrenean garatzeko. Hala ere, programa osoaren azterketa egitea pisutsua ikusten bada, bakoitzari dagokion zutabean landu beharrekoa banatzearekin aski izango da.

Bigarren, familiei txertatuko den programaren berri ematea izango da. Horretarako baliagarria izango zaigu kurtso hasieran aurrera eramaten den irakasle eta gurasoen arteko elkarrizketa, beraz, ezinbestekoa izango da programaren funtzionamendua eta materialak bilera hori baino lehenago prestatua izatea. Gainera, programa parte-hartzaile baten aurrean gaudela azalduko zaie, haien parte-hartze aktiboaren garrantzia azpimarratuz.

Hirugarrena, programa ikasleei aurkeztea izango da. Aurkezpen hau motibagarria eta dinamikoa izatea beharrezkoa izango zaigu haurrek gogoekin hartzeko gure proposamena, bestela, “eskolaren beste zerbait” bezala ikusiko dute eta horrek programak duen interes guztia galtzea eragingo du. Azaldu beharko diegu programa honen protagonistak haiek direla eta haien parte-hartzea eta gogoak beharrezkoak izango direla LHko mailetan zehar programa era egokian funtzionatzeko. Hala ere, programa bakoitzaren zutabe berri bat lantzen hasiko garen momentuan, egingo dugunaren informazio osatuagoa emango zaie.

Orokorrean hau izango da programaren azalpena ematerakoan parte hartzaileei emango zaien definizioa: “Pertsonak garen heinean, ezberdinak gara ikuspuntu askotatik begiratuta; hala nola, adina, sexua, ezaugarri fisikoak, orientazio sexuala, nortasuna, zaletasunak, pentsatzeko modua, kultura, etabar. Hauetako bakoitza, gainontzekoekin erlazionatzeko dugun modua determinatuko du gure bizitzan zehar.

Erlazio hauek guztientzat onuragarriak izateko eta gizartean elkarbizitzen ahalbidetuko diguten estrategia eta tekniken garapenean oinarrituriko programa da hau."

Azalduko zaie baita ere, programa berri baten aurrean gaudela eta zenbait irizpide ezarrita badaude ere, programaren izaeran esku hartu nahi duen edonoren ahotsa entzungo dela. Horrela izanda, programaren garapenean eta hobekuntzan parte hartu nahi duenak, hala nola, aspektuak hobetzeko gomendioak emanez, teknika berritzaileak proposatuz, egiteko moduaren aldaerak proposatuz edo dena delakoa, egiteko aukera izango du ikastetxeak zabalduko duen helbide elektroniko baten bidez.

Hurrengo pausua, programak ekarriko dituen onurak azaltzea izango da:

Taula 7. *Proposamenaren onurak*

	PROGRAMAREN ONURAK
Irakasleentzat	Ikasleen portaeran kudeaketa aktiboa izateko formakuntza gehigarria; hala nola, aginduak eta itxaropenak modu argiago batean komunikatu edo portaera positiboak nola saritu. Irakaskuntza elkarreragilea eta kooperatiboa. Haurrei komunikazio abileziak, erabakiak hartzea, negoziazio metodoak, gatazkak nola konpondu edo ezetz esateko gaitasuna irakastean sakontzea.
Gurasoentzat	Seme-alaben errendimendu akademikoan laguntzea. Jarrera egokiak edo ezegokiak identifikatzen ikasi. Ikasketetarako ingurune egokia sortzea. Gurasoen eta seme-alaben arteko komunikazioa hobetu. Seme-alaben jarrera egokiak nola saritu ikasi. Eskolarekin komunikazioa hobetzeko formazioa.
Ikasleentzat	Bakoitzaren ezagupena. Pertsona bezala haztea. Komunikazio eraginkorra. Erabakiak hartzeko eta haiekin konprometitzeko gaitasuna. Emozioen kudeaketa egokia. Enpatiaren garapena. Gatazken ebazpen kolaboratiboa.

Amaitzeko, aurre-ebaluazio fitxa (ikus B, C eta D gehigarriak) bat pasako zaie programaren partaideei haien programaren inguruko itxaropenak ezagutzeko. Honi esker, parte hartzaileak programarekin bat egingo dute, programaren parte sentituz eta kontuan hartzen zaiela ikusiz.

3.3 Programaren zutabeak eraikitzen

Alderdi honetan zehar, gure programa osatzen duten 3 zutabeen garapena nolakoa izango den ikusten joango gara. Zutabe bakoitzean, zikloa osatzen duten bi mailetan zehar landuko diren kontzeptuen azalpena emango da eta kontzeptu horien garapena lortzeko beharrezko teknika eta baliabideetan sakonduko da.

3.3.1 Lehenengo zutabea: pertsonak eratzen; jarrera arduratsuak

Zer da erantzukizuna? Erantzukizuna, bakoitzaren eta gainontzekoen onuraren bilaketan gure ekintza eta erabakien ondorioak onartzearen gaitasunean datza. Hau, hezkuntza prozesuan zehar bereganatzen joaten gara, helduaren imitazioagatik eta onartze sozialagatik. Onartze sozial honengatik, indibiduo bezala, osatuak sentitzen gara, gure auto-estima garatzen du eta pertsona bezala hezten gara.

Haurrei erabaki propioak hartzea ahalbidetzen diegun heinean, zenbait izango dira bete beharko ditugun irizpideak: amaieraraino eraman beharko dituzte erabaki horiek, ez dira onartuko jarrera kapritxosoak, okertzean ondorioak hauteman beharko ditu (nekea, aspertzea, ondoeza edo haserrea), haren erabakien erantzulea dela ikusi beharko du. Horrela, haurra erreflexiboagoa izaten eta erabakien aspektu positibo zein negatiboak kontuan izaten heziko dugu.

Haur batetik bestera aldatu egiten badira ere, hezkuntza prozesua osatzen duten garapen etapak kontuan hartuz, badira haur guztiek erantzukizunaren garapenean garatu beharreko gaitasun orokor batzuk.

Taula 8. Erantzukizuna garatzen

ERANTZUKIZUNAREN GARAPENEAN GARATU BEHARREKO GAITASUNAK
Konpromisoa
Pertseberantzia
Erabakiak hartzea
Autonomia
Segurtasuna
Bakoitzarenganako exijentzia maila altua

Gure lehenengo zutabe hau Lehen Hezkuntzako 1.go mailan garatu egingo denez, zehazki adin tarte horretan haurrek garatu beharreko gaitasunetan zentratu egingo gara.

Taula 9. 6-7 urte bitarteko erantzukizunaren adierazleak

ERANTZUKIZUNAREN ADIERAZLEAK (6-7 URTE)
Kasu bakoitzean beharrezko laguntzarekin, jarduera bat aurrera eramateko materialak prestatu behar ditu.
Eskola, etxea, lagunen etxeak, senide-tartekoen etxeak… bezalako helbideetara bakarrik joateko kontrola izan behar du.
Astero diru kantitate bat eman ahal zaio eta bera izango da kudeatzearen erantzulea, jakinez, bukatzen zaionean hurrengo asteraino itxoin beharko duela.
Helduen arauak eta ohiturak hartzen ditu “onaren” eta “txarraren” identifikazioan.
Agurrak eta eskerrak bezalako ohiturak ikasten ditu. Justiziaren ideia bereganatzen hasten da eta arau moralak ulertzen ditu.

Gure ikasleek erantzukizunaren aurrean duten egoera aztertzeko, ebaluaketa fitxa (ikus E gehigarria) bat prestatu egin dugu, haien egoera ezagutzeko helburuarekin, haiek zuzendu beharko dutena emango diegun zuzenketa fitxaren (ikus F gehigarria) bidez.

Erantzukizunaren inguruan lan egiteko metodologiak, 6-7 urte adin tartean garatuak izan beharko dituzten adierazleekin bat egin beharko dute. Bi izan dira guk proposatutako jarduerak (ikus G eta H gehigarriak).

3.3.2 Lehenengo zutabea: pertsonak eratzen; gaitasun sozialak

Hezkuntza sozial eta emozionala, emozioak hautemateko eta zuzentzeko, erabaki arduratsuak hartzeko eta erlazio positiboak garatzeko prozesua da (Elías et al., 1999).

Prozesu honetan zehar, ikasleak lengoai asertiboa erabiltzen ikasten dute. Horri esker, haien sentimenduak entzunak izaten, erabakiak hartu aurretik hausnartzen eta ikasleen artean sortzen diren gatazkak naturaltasunez hartzen ikasten dute.

Gainontzekoekin elkarbizitzen garen heinean, helburuak, baloreak eta arauak partekatzen ditugu, baita gatazkak ere. Horrela izanda, ezinbestekoa da pertsona bakoitzaren izaera errespetatzen jakitea, hitzaren balioa kontuan hartzea, bakoitzak bere ideiak defendatzearen aukera izatea, azken finean errespetuan oinarritutako bizikidetasuna aurrera eramaten jakitea, gatazkak modu eraginkorrean eta baketsuan konpondu ahal izateko.

Taula 10. Haurrak garatzea espero den gaitasun sozialak

HAURRAK GARATZEA ESPERO DITUGUN GAITASUN SOZIALAK
Bizikidetasuna oinarritzen den alderdiak ezagutu; hala nola, pertsonen arteko berdintasuna, guztien onuraren bilaketa, justizia, enpatia, aniztasunaren errespetua, etabar.
Gure gizartean ezarritako arau eta portaerak ezagutzea, onartzea eta horietan oinarrituta jokatzen ikastea.
Kritikotasunean heztea, justizia sozialaren alde egingo duen bizikidetza baketsua aurrera eramateko.
Bizikidetza eragozten duten jarreren ondorioen inguruan hausnartzea.

Kurtso honetan zehar, gainontzekoekin erlazionatzeko era hobetzen saiatuko gara, gure jarrera eta gauzak adierazteko modua gero eta egokiagoa izanda, gatazkak eta gaizki-ulertuak ekiditeko helburuarekin. Horretarako zenbait tekniken garapenean lan egingo dugu:

1) ENTZUTEA
Gainontzekoak esan nahi dutenaren berri izateko ezinbestekoa den trebetasuna. Honi esker, igorleak esaten duen inguruko interesa eta errespetua adierazten ikasiko dugu, beste pertsonak gure interesa duela jakiteko.
Lantzeko teknikak
Hitz egiten ari den pertsonari aurpegira begiratu, begien arteko kontaktua ezarriz. Elkarrizketaren inguruko interesa azaldu. Laguntza eskatzen dizun heinean, zure ikuspuntua adierazi, zure jarrera zein izango litzateke kontatu, baina betiere ikuspuntu objektibo bat izaten saiatu beharko gara, bestea izango da haren erabakien erantzukizuna izango duenak.

2) KOMUNIKATZEA
Aho gaitasunez eta gorputz gaitasunez baliatuta gainontzekoekin trukatze positiboa izateko ezinbesteko trebetasuna.
Lantzeko teknikak
Edukazioz agurtu. Txandaka hitz egin, inoiz ez batera. Besteak esaten duena aktiboki entzun. Jarrera egokia azalerazi. Amaitzean agurtu baita.

3) ESKERRAK EMAN
Gainontzekoak guregatik zerbait egiten dutenean garrantzitsua da eskerrak ematen jakitea. Horrela, egindakoarekin ongi sentitzen garela eta egindakoa gustatu zaigula jakingo du. Esker onekoak garenean, gainontzekoak prest egongo dira gu laguntzeko.
Lantzeko teknikak
Eskerrak eman naturaltasunez, modu zintzo batean eta laguntasunez. Eskerrak ematearen zergatia argi gera dadila. Beste pertsonaren izena erabiltzea komenigarria da.

4) LAGUNTZA ESKATZEA
Gainontzekoen laguntza behar dugun egoeren aurrean jokatzen ikasteko ezinbesteko trebetasuna. Honi esker, gainontzekoek behar duguna ezagutuko dute, arazoei aurre egiteko laguntza izango dugu eta ingurukoekin erlazio aberatsagoak izatea lortuko dugu.
Lantzeko teknikak
Zein da arazoa? Zuk bakarrik konpontzeko gaitasuna al duzu? Nor da arazoa konpontzen lagunduko dizun pertsonarik aproposena? Laguntza eskatzerako orduan, edukazioz eta modu onean egin Laguntza eskatzearen arrazoiak azaltzea posiblea baduzu, aurrera! Eskertasuna adierazi

5) BARKAMENA ESKATU
Zerbait gaizki egin dugula onartu eta gainontzekoen aurrean adierazten jakiteko ezinbesteko gaitasuna. Gure akatsak aitortzen jakin behar dugu. Gainera, barkamena garaiz eskatzen badugu, gainontzekoak haserretzea saihestu daiteke. Barkamena eskatzea ez da ahultasunaren seinale, baizik eta ausartasunarena. Kontuan izan behar dugu barkamena eskatzea ez dela soilik “barkatu” esatea, gaizki egin dugunaren inguruan hausnarketa bat egon behar da, zergatik egin dugu, nor kaltetu dugu gure erabakiarekin, zergatik ikusten dugu gaizki egin dugula, etabar. Hausnarketa egin eta gero barkamena eskatzea beharrezkoa ikusten badugu, eta berriro egingo ez dugularen ziurtasuna dugun momentuan, orduan eskatuko dugu barkamena.
Lantzeko teknikak
Zer egin dugu barkamena eskatu behar izateko? Nor kaltetu dugu? Barkamena nola eskatuko diogu pentsatu Aurkeztu zure burua eragindako kalteak konpontzeko

6) AUTO-KONTROLA
Egoera baten aurrean jokaera zehatz bat hartu aurretik gure burua aztertzeko eta lasaitzeko gaitasuna. Hartzen ditugun erabakiak modu arrazoituan izatea eta etorkizunean ez damutzea ekarriko du. Auto-kontrola, burutik igarotzen zaigun lehenengo gauza ez egiteko erabiltzen dugu, gauzen inguruan zeozer hausnartzeko. Auto-kontrolaren garen goiztiarrak, portaera bortitzak eta biolentoak ekidin ditzazke etorkizunean. Kontuan izan behar dugu auto-kontrola ez dela esaten diguten guztia onartzea, baizik eta era bortitzean ez erantzutea, eraginkorragoa den bat bilatuz.
Lantzeko teknikak
Ezinegona sortzen ari digun egoera identifikatu. Zure egoera pertsonala identifikatzen saiatu (haserrea, tentsioa, urduritasuna…). Lasaitasuna berrezartzeko metodoa bilatu.

7) NEGOZIATU
Bi pertsonek edo gehiagok gai baten inguruan iritzi bera ez dutenean akordio komun batetara iristea ahalbidetuko digun gaitasuna da. Trebetasun honek, gatazkak konpontzen lagunduko digu. Kontuan hartu behar dugu, gai baten inguruan negoziatzen ari garenean, gainontzekoen iritziak eta sentimenduak kontuan izan behar ditugula, ez da guk nahi duguna indarrez inposatzea baina ezta ere gainontzekoak nahi dutena egitea ere, bi aldeen arteko erabaki bat izan behar da.
Lantzeko teknikak
Gaiaren inguruko iritzi desberdinak identifikatu. Beste pertsonari gaiaren inguruan duzun iritzia azalerazi eta bere iritzia eskatu. Bere iritziaren kontra argudioak azaleratu. Bien iritziak kontuan hartzen dituen konponbidea proposatu.

3.3.3 Bigarren zutabea: familiaren parte-hartzea

Ikerketa lan honetan azpimarratzen joan garen moduan, familiek haurren hezkuntza prozesuan eta jarrera bideratuen garapenean duten garrantzia erabatekoa da (ikus *1.4.1 Familiaren eragin zuzena* atala). Izan ere, eskolak eta familiak haurrekin era egokian erlazionatzeko modua aurkitzen badugu eta diziplina arazoak konpontzeko estrategia positiboak planteatzen baditugu, haurrak konpetentzia sozialak eta emozionalak garatzeko modua aurki dezakegu eta horrela haien jarrera desbideratuak murriztu.

Iruñeko ikastetxeen egoera aztertu eta gero gainera, ondorio batetara iritsi gara: ikastetxeek familien parte-hartzea sustatzeko zenbait baliabide dituztela ere, agian ez egokienak edo erakargarrienak, familiak ikastetxeetan duten inplikazioa nahiko baxua izaten da. Horrela, programaren bigarren zutabe honetan erlazio hauek sakonduko dituen zenbait proposamen eta teknika ezarriko ditugu, familien eta eskolen arteko erlazioak areagotuko direlakoan.

Tradizionalki, familiek eskolan duten parte hartzeko bideak (eskola batzordea esaterako) sendotu ez ezik, parte hartze hau sustatuko duten teknika berriak beharrezkoak dira. Horregatik, Lehen Hezkuntzako hirugarren mailan zehar familiak eskolan duen parte-hartzea sustatzeko proposamen bat planteatuko dugu, familien eta ikasleekin batera:

GIPH: gurasoentzako ikasgela parte-hartzailea. Talde hau, ikastetxeko zuzendaritza taldeak eta ikasgela bakoitzeko gurasoen bi ordezkarik osatuko dute. Helburua, ahalik eta guraso gehienei ahotsa ematea da, interes desberdinak ezagutzeko.

Hauek dira betetzen dituzten funtzioak:

- Klaseko ikasle taldearen iradokizunak eta balorapenak biltzea.
- Klaseko funtzionamenduaren jarraipena egiteko, tutorearekin zein zuzendaritza taldearekin elkartu hiruhilekoan behin.
- Ikasleen familien arteko bizikidetza klima sustatzea.
- Hezkuntza kalitatea hobetzeko bideratutako proposamenak sortu.
- Familien formakuntzan eragiteko gai interesgarriak proposatu.

- Familia-eskola-ikasleen arteko erlazioa sustatuko duten ekintzak proposatu; hala nola, inauteriak, aste kulturala, azoka solidarioa, eskola mendi taldea, etabar.

Gainera, familia eta haurraren arteko komunikazioa hobetzeko helburuarekin, formakuntza saio bat proposatuko egingo da, non biak parte hartuko duten, bai ikasleek, bai familiek. Familia guztiekin batera lan egitea suposatuko lituzkeen zailtasunak eta familiek saiora joateko izango dituzten arazoak kontuan hartuz, 3 alditan saioa errepikatzea gomendatzen da. Horrela, familiak saio horietan zehar banatuko ditugu haien beharren arabera eta askoz errazagoa izango da baita saioa aurrera ateratzea.

Saio honetan, familien eta haurren kezkak bilduko dira eta horietan oinarrituta, hartu beharreko jarraibide egokienak zeintzuk diren eta arazoei irtenbideak bilatzen saiatuko gara. Hauek dira lantzea ezinbestekotzat hartzen ditugun zenbait puntu:

- Etxean lan egiteko espazio egokia ba al dute?
- Zenbat denbora igarotzen dugu egunean gure gauzez hitz egiten?
- Elkarrekin denbora gehiago igarotzea gustatuko litzaizuke?
- Zeintzuk dira zure proposamenak hau aurrera eramateko?
- Nola kudeatzen ditut gustuko ez ditudan jarrerak? (familientzat)
- Nola saritzen ditut gustuko ditudan jarrerak? (familientzat)

Azkenik, ikasturtearen amaieran lortzea espero diren helburu nagusiak adieraziko ditugu:

Familietan emaitzak:

- Hezkuntza positiboaren inguruko ideia argiagoak.
- Seme-alabarekin komunikazioaren hobekuntza.
- Eskolarekin elkarlana onuragarriagoa eta handiagoa.
- Eskolarengan konfiantza handitzea.

Haurretan emaitzak:

- Jarrera desegokien hobekuntza.

- Klasean parte-hartzearen gora egitea.
- Eskola errendimenduaren gora egitea.
- Gurasoekin komunikazioa hobetzea.

Irakaslerian emaitzak:

- Familiarekin erlazioa hobetzea.
- Klaseko dinamika positiboagoak.
- Ekintzak aurrera eramaterako orduan familien laguntza eta konfiantza hobetzea.

3.3.4 Bigarren zutabea: komunitatearen parte-hartzea

Lehen Hezkuntzako laugarren mailan komunitateak eskolarekin batera lan egitearen garrantzian zentratuko gara. Gure kasuan, erlazio hau poliziarekin izango da, delinkuentziaren prebentzioan egiten duten lana aproposa ikusten dugulako eskola testuinguruan txertatzeko.

Atal honen garapena egiteko, Iruñeko Udaltzaingoak eskaintzen duen hitzaldi programan oinarrituko gara.

Poliziaren esanetan, Lehen Hezkuntzan ematen dituzten hitzaldi gehienak eskola-jazarpenarekin erlazionatutakoak izaten dira, beraz ikastetxearen testuingurua beste baten bat garatzera behartzen ez badigu, honen garatzea egitea gomendatuko genuke.

Hitzaldiak aurrera eramateko denboralizazio adibide bat (ikastetxe bakoitzak haren beharretara hobe moldatzen den denboralizazioa egiteko aukera izango du):

	Iraila	Urria	Azaroa	Abendua	Urtarrila	Otsaila	Martxoa	Apirila	Maiatza	Ekaina
1. astea										
2. astea										
3. astea										
4. astea										

Taula 11. Udaltzaingoaren hitzaldien programazio posiblea

Urria, azaroa eta abendua hilabete aproposak ikusten ditugu ikastetxearen egoeraren aurreikuspena egiteko. Ezohikoa den edozer ez dagoen bitartean eta Udaltzaingoaren zerbitzuak eskolako ikasturteko programan txertatzea ontzat hartzen den momentuan, poliziarekin beharrezko kontaktua egingo da eta hitzaldiak finkatzeko bilera antolatuko da, ikastetxearen zuzendaritza taldearekin, irakasle taldearekin eta guraso elkartearekin batera. Hitzaldiekin hasi baino lehen, poliziak tutoreekin bilera bat izango dute, klasean eman diren kasu praktikoen inguruan informazioa jasotzeko eta kasu horietatik abiatuta gaian sakontzeko askoz.

Urtarrilean hitzaldiekin hasiko gara. Hitzaldiak lau saioetan zeha banatuko ditugu, eta hitzaldi bakoitzean lantzen denari buruz klasean hausnartzeko eta sakontzeko denbora izateko ideiarekin, hilabetean behin izatea proposatzen dugu. Hitzaldirik gabeko aste hauetan zehar, tutoreak material desberdinak prestatuko ditu klasean lantzeko.

Azkenik, programarekin bukatu eta gero, ebaluazioa egingo da. Udaltzaingoak bere aldetik egiten du programaren ebaluazio hau, haien ondorioak ateratzen dituztelarik. Ikastetxeen aldetik, ikasleen eta irakasleen iritzian oinarrituko den ebaluazioa egingo da, programaren onurak, jarraikortasuna eta moldatu beharrekoak ezagutzeko.

3.3.5 Hirugarren zutabea: bitartekaritza programa

Gatazkak gure bizitzan zehar laguntzen digute, erlazioen parte dira, pertsona guztietan dute eragina, adina dena delakoa izanda ere. Ikaskuntza iturri dira gainera, eta maneiatzen, konpontzen, eta etekina ateratzen jakitea gaitasun sozialen parte da. Normalean, gatazka baten aurrean aurkitzen garenean, epaitzeko, gure iritzia emateko eta konponbide posibleak emateko jarrera hartzen dugu. Hori ordea ez da hartu beharko genukeen bidea, horrela ez baitugu etekinik ateratzen eta soilik alde baten onurarako izaten delako konponbidea, bestea gutxietsiz. Horrela izanda, beharrezkoa da ulertzea gizakiok gatazkekin bizi garela eta horien aurrean hartu beharreko jarrerak, baketsuak, analisian oinarrituak, neutralak eta parte hartzaile guztiek akordio batetara iristekoak izan behar direla.

Hau azaldu eta gero, hirugarren zutabe honetan Bitartekaritza Programa jarriko dugu martxan. Nahiko prozesu konplexua ikusten dugunez, 5. eta 6. mailatan zehar garatuko

dugun programa izango da, lehenengoa prestaketa maila eta bigarrena martxan jartzeko maila izanik.

Programa honen bidez, ikasleen artean ematen diren gatazkak modu kooperatibo batean konponduko dira, ikasleak beraiek izanik arazoaren ebazpenaren protagonistak. Ikasleei beste ikasle neutral batzuen laguntzarekin gatazkaren inguruan hausnartzeko eta akordio batetara iristen saiatzeko ematen zaien aukera da.

Programa aurrera eraman ahal izateko, proiektuaren koordinatzailea izango den arduradun bat izendatzea beharrezkoa da. Honek, zenbait funtzio beteko ditu: prozesuaren ordutegiak zehaztea, ematen diren bitartekaritza kasuak jasotzea, bitartekaritza taldeak antolatzea, irakasle klaustroa eta eskola kontseilua informatuta mantentzea eta egiten den lanaren inguruko gainbegiratzea.

3.3.5.1 Programaren aurkezpena:

Lehen esan dugun bezala, bosgarren mailan zehar programaren aurkezpenean eta ikasleen prestaketan oinarrituko gara. Horrela izanda, hauek izango dira programarekin lortzea espero ditugun helburuak:

- Gatazken konponbide baketsua bultzatzea.
- Elkarrizketan oinarritutako konponbideen bultzatzea.
- Erabakiak hartzeko gaitasuna handitzea.
- Gatazken aurrean ardura sustatzea.
- Auto-estima eta diziplinaren hobekuntza.
- Biolentziaren prebentzioa.
- Bizikidetza klima egokia sustatzea.

Horrela izanda, gatazketan sartuak egoten diren pertsonen profilak aztertzen hasiko dira:

Taula 12. Biktima eta erasotzaileek izaten dituzten ezaugarri eta portaerak

BIKTIMA ETA ERASOTZAILEAREN EZAUGARRIAK ETA PORTAERAK	
Biktimaren ezaugarriak	Onarpen gutxi klase-kideen artean. Komunikaziorako zailtasunak ditu. Gaitasun sozial nahiko murritzak ditu. Gehienetan izaera ahula eta lotsatia. Auto-estima oso baxua. Gainontzekoekin dituen erlazioetan ez da asertiboa. Haren erabakien aurrean segurtasun falta adierazten du. Sentimenduak adierazteko zailtasunak ditu.
Biktima izatearen ondorioak	Traumaren bat sufritzen du. Antsietatea adierazten du orokorrean. Gehienetan ez da pozik sentitzen. Nortasun arazoak izaten ditu. Sentimenduak adierazteko zailtasuna. Kontzentratzeko gaitasun gutxi. Absentista izaten da.
Biktimarekin aurrera eraman daitekeen terapia	Gaitasun sozialak irakatsi. Auto-estima handitu. Arazoen analisia burutzeko teknikak irakatsi. Asertibitatearen inguruan hezi. Talde presioaren jasatean hezi.
Erasotzailearen ezaugarriak	Onarpen handiagoa izaten du klase-kideen artean. Agresibitatean oinarritzen ditu bere portaerak. Egin duenaren inguruan ez du atzera egiten. Izaera agresibo eta oldartsua izaten du. Gainontzekoen sentimenduekin ez du enpatiarik adierazten. Gatazkak konpontzeko gaitasun sozialik ez du. Normalean maitasun falta izaten du familiaren aldetik. Benetako lagunak ez ditu izaten. Jarrera arauak ez ditu errespetatzen.
Erasotzailea izatearen ondorioak	Jarrera desbideratuak izaten ditu. Okerrak diren ikasketak jaso ditu. Biolentziarekin dena konpondu daitekeenaren ideia dauka. Ez dut elkartasunaren ideiarik.
Easotzailearekin erabilidaitekeen terapia	Gaitasun sozialak irakastea. Komunitatearen ideia garatzea. Gatazkak era baketsuan argitzeko estrategiak irakatsi. Maitatua eta preziatua izatearen sentimendua garatu. Laguntasunaren garrantziaz ohartarazi. Biolentzia erabiltzearen ondorioak irakatsi.

Hurrengo pausua, bitartekaritza talde bezala bete beharko dituzten funtzioak aurkeztea izango da:

Taula 13. Bitartekaritza taldearen funtzioak

BITARTEKARITZA TALDEAREN FUNTZIOAK
Gatazkaren bat izan duten ikasleak eta haien artean era baketsuan argitu ezin izan duten ikasleei laguntza eskaintzea.
Parte-hartzaileak haien interesak eta beharrak asetzen laguntzea.
Parte-hartzaileak ulertzera eta bestearen planteamenduak kontuan hartzera gidatu.
Parte-hartzaileen artean konfiantza sortzea.
Konponbide bateratua lortzeko prozesuak proposatzea.
Parte-hartzaileak ez dituzte epaitzen.
Bitartekari bezala ez dituzte erabakirik hartuko, parte-hartzaileak izango dira erabaki hauek hartuko dituztenak.
Taldearen helburua, parte-hartzaileen komunikazioa eta erlazioa hobetzea da.

Ondoren, bitartekaritza programaren bidez lortu daitezkeen azaltzea izango da. Honekin, programak duen garrantziaz eta lortu daitezkeen onurez ohartzea lortuko dugu, haien parte hartzea eta interesa piztuz.

Taula 14. Bitartekaritza programaren abantailak

BITARTEKARITZA PROGRAMAREN ABANTAILAK
Gatazka kopurua murriztea eta ondorioz zigor eta kanporaketak ere.
Erlazio pertsonalen, elkarrizketa gaitasunaren, komunikazio gaitasunaren eta entzute aktiboaren hobekuntza.
Jarrera kooperatiboen garapena sustatzea.
Gainontzekoen sentimenduak, interesak, beharrak eta balorean identifikatzea.
Gainontzekoengatik errespetu eta interes jarrerak garatzea.
Bitartekaritza gatazken ebazpenerako tresna erabilgarria sortzea.

Azkenik, bitartekaritza programaren bidez lantzeko kasurik aproposenak eta bitartekaritzaren bidez landu ezin diren beste kasuak ere irakatsiko dizkiegu:

Taula 15. Bitartekaritzaren bidez lantzeko kasuak

KASU APROPOSAK	KASU EZ-APROPOSAK
Pertsonarteko izaera duten gatazkak.	Zentroak, bide diziplinariotik gidatzeko kasua.
Errespetu faltak.	kontsideratzen duenean.
Zurrumurruak.	Tratu txarren kasuak.
Gaizkiulertuak.	Pertsonarteko izaera ez duten kasuak.
Objektu pertsonalekin lotutakoak.	Gaiak negoziaezinak direnean.
Diskriminazio kasuak.	

3.3.5.2 Programa martxan jartzen

Adina eta heldutasuna dela eta, 6. mailako ikasleak izango dira bitartekaritza programan bitartekari bezala arituko diren ikasleak. Ulertzekoa da ordea ezin izango dutela ikasle guztiak parte hartu, alde batetik ez dagoelako parte hartzeko hainbeste kasurik, eta bestetik talde txikietan emaitzak eraginkorragoak lortzen direla aztertu egin delako.

Beraz, taldeko partaideen aukeraketa egitea izango da gure lehenengo pausua. Gogoratuko zaie ikasleei zenbait ezaugarri beharrezkoak izango direla lana aurrera eramaterako orduan:

- Neutrala izatea, parte-hartzaile baten edo bestearen alde ez jartzea.
- Epaiketarik ez egitea, gure iritzia ez du parte-hartzaileengan eraginik izan behar.
- Entzuten jakitea eta parte-hartzaileen paperean jartzea.
- Konfiantza giroa sortzea parte-hartzaileak seguru eta ulertuak sentitzeko.
- Aurretik, 5. mailan, entrenamendua jaso izana.

Haien burua taldearen partaide izateko gai ikusten duten ikasleen artean eta programan parte-hartzea erabaki dutenen artean, bitartekaritzari buruz inkesta (ikus I gehigarria) moduko bat pasako zaie.

Hau egin eta gero, 6. mailako irakasleak elkartu egingo dira eta bitartekaritza taldea osatzeko ikaslerik aproposenak aukeratuko dituzte. Taldeak izango dituen partaide kopurua adostea, ikastetxe bakoitzaren eskutan uzten dugu, beharren arabera bat edo beste izan daitekeelako.

Behin taldeak eginak daudela, bitartekaritza prozesuak aurrera eramateko ahalbidetuko den ikasgela aurkeztuko zaie, beharrezko jarraibideak emango zaizkie eta bitartekaritza arazo bat bideratzen duten bakoitzean bete beharko duten fitxa (ikus J gehigarria) emango zaizkie ere.

Ikasturte amaieran, bitartekaritza programaren puntu positiboak eta aldatu beharrekoak aztertzeko, ebaluazio taula (ikus K gehigarria) bat pasako da ikasleen artean.

3.3.5.3 Programari amaiera ematen; ebaluazioa

Azkeneko ikasturtearen amaierarekin batera, gure programaren emaitzak aztertzeko momentua izango da. Ezinezkoa denez Lehen Hezkuntzako 6 urteetan zehar egindakoaz hausnartzea, urte bakoitzean aurrera eramandakoa ebaluatzen joango izan gara. Hala ere, beharrezkoa ikusten dugu ere orokorrean programaren inguruko gogoeta sustatzea. Horretarako, ebaluaketa fitxa (ikus L gehigarria) bat banatuko zaie haurrei, “pertsona izaten” prozesuan lagunduko dien ikasitakoaren inguruan hausnartzeko eta guk prozesu horren garapena nolakoa izan den aztertu ahal izateko. Irakasleen eta gurasoen iritziak lortzeko, programaren hasieran pasa zen aurre-ebaluaketaren oso antzekoa den fitxa (ikus M eta N gehigarriak) banatuko da, erantzunak konparatzeko helburuarekin.

CONCLUSIONES Y CUESTIONES ABIERTAS

Partiendo de los conocimientos previos que teníamos sobre el tema, son varias las hipótesis que se han cumplido como resultado del trabajo realizado. La primera de ellas es el papel fundamental que juegan la escuela y la familia en el proceso educativo de los niños y niñas, al mismo tiempo que en la prevención de desarrollo de conductas desviadas. La segunda tiene que ver con la evidencia de la importancia de las funciones sociales que cumple la escuela en la prevención de este tipo de conductas, nos referimos principalmente a la función de socialización y a la función de custodia. En resumidas palabras, la función de socialización es la encargada de formar al niño como persona, dotarlo de una personalidad asertiva, unas buenas habilidades cognitivas, autocontrol y medios para convivir en un grupo. La función de custodia es la que proveerá al niño de un espacio de seguridad y confianza donde desarrollar este proceso de socialización. Ambas funciones constituyen elementos ineludibles a la hora de considerar pautas e iniciativas destinadas a prevenir futuras acciones delictivas por parte de jóvenes.

Gracias a los estudios analizados, hemos podido determinar que las diferentes instituciones a las que nos hemos referido tienen la necesidad de mantener una vinculación constante en el proceso de prevención de conductas antisociales. Hemos comprobado la importancia que tiene la familia y la necesaria vinculación que debe establecer con la escuela, siendo así uno de los principales factores sobre el que tendremos que incidir al tratar un tema como éste. Añadiremos también que habitualmente esta relación tiende a complicarse por diferentes factores, con lo cual lo primero que hay que hacer es construir una buena base de técnicas y procedimientos sobre los que desarrollar esta relación de familia-escuela-comunidad. Será la escuela la encargada de dar los primeros pasos en este proceso, teniendo constantemente en cuenta la necesaria implicación activa de ambas partes.

De la entrevista realizada y la información compartida con la profesora Paz Francés, pudimos concluir que el tipo de propuestas sobre las que teníamos que hacer hincapié a la hora de incidir en la prevención de conductas desviadas eran los llamados

“programas de prevención”, que no tuvieran como objetivo principal la prevención de la delincuencia en sí misma, sino formar a los niños y niñas en un entorno de seguridad, confianza y respeto hacia los demás, de forma que incidiéramos de forma indirecta sobre ella. De las entrevistas realizadas a cuerpos policiales y directores de escuelas, así como de documentos analizados acerca del tema, determinamos que estos programas debían englobar a todo el alumnado de la escuela, no solamente a los niños y niñas con un perfil problemático. Al realizar una intervención particular sobre menores, concretamos que las consecuencias que se generan tienen un punto de negatividad muy importante, por lo tanto decidimos dejar a un lado este tipo de intervención orientada específicamente a atajar las acciones delictivas, por no considerarla aplicable a nuestro entorno. De todas formas, aunque a previa vista no las consideramos adecuadas, no descartamos que sean convenientes en otro tipo de entornos socio-culturales con un mayor índice de delincuencia juvenil por ejemplo.

Haciendo referencia a lo mencionado anteriormente, comentaremos que los datos sobre casos de delincuencia en niños y niñas menores de 14 años fueron algo desconcertantes desde un principio. Como bien hemos comentado en varios puntos de nuestro trabajo y refiriéndonos al número de delitos recogidos en las bases de datos de la Policía Municipal de Pamplona en relación a los últimos 4 años, nos encontramos ante una situación que no puede llegar a considerarse de riesgo, es decir, no estamos ante cifras alarmantes. De todas maneras, son datos que resultan impactantes a simple vista; niños y niñas menores de 14 años realizando actos considerados delictivos en adultos, relacionándose con el mundo de las drogas, cometiendo actos de gamberrismo, que implican intervenciones policiales en la escuela, en los que se identifican malos tratos en el ámbito familiar y que requieren de intervención judicial, son conceptos que rara vez relacionamos con niños y niñas de estas edades. Es por esto que no podemos dejar de trabajar sobre las técnicas y programas de prevención utilizados hasta el momento y debemos tratar de renovarlos en la medida de lo posible, con el fin de continuar reduciendo estos números y mejorar la calidad de vida de nuestros menores.

Se analizaron las principales instituciones que toman parte en la reducción de estos casos: la escuela y la policía. La escuela, trata de reducirlos mediante programas de

prevención basados en la convivencia, la cooperación, la resolución pacífica de conflictos y/o el profesor mediador. En el caso de la policía, llevan a cabo una revisión sistemática de la situación de las escuelas de Pamplona a través de la unidad llamada "Policía de Enlace". Además, ofrecen un servicio de charlas y conferencias acerca de temas conflictivos y de interés de la actualidad, informando a los jóvenes sobre diferentes actitudes que tienden a tomarse y las posibles consecuencias que éstas pueden acarrear.

Para finalizar, una vez que analizamos la situación de estas instituciones y los diferentes mecanismos que se utilizaban en la prevención del desarrollo de conductas desviadas, propusimos un programa de prevención que esperemos sea aplicable a las diferentes escuelas de nuestro entorno.

Los pilares principales sobre los que está construido este programa están relacionados con los conceptos fundamentales a la hora de un correcto desarrollo del proceso de socialización de los niños y niñas. Estos son: la formación integral de personas, la relación positiva entre familia, comunidad y escuela y técnicas de mediación del conflicto que pueda llevar a cabo el propio alumnado del centro en cuestión. Desde un principio la propuesta fue planteada para llevarla a cabo el alumnado de Educación Primaria. Cabe destacar sin embargo, que lo consideramos un programa válido para ser ampliado a otras etapas de aprendizaje como por ejemplo Educación infantil y Bachillerato, teniendo en cuenta las modificaciones necesarias en cada caso.

Por último, nos queda abierta la posible aplicación de este programa, así como su efectividad y evaluación, algo sobre lo que nos gustaría profundizar en trabajos futuros. Quisiéramos hacer así una referencia utilizada en este trabajo y subrayar que el reto actual de los programas de prevención en el ámbito de la delincuencia es sacarlos de este espacio teórico e integrarlos de forma adecuada y más generalizada en la práctica ordinaria de los colegios. En este sentido proponemos nuestra propuesta pedagógica con la esperanza de que sirva de mecanismo para las escuelas en el futuro de la prevención de la delincuencia en Navarra.

ERREFERENTZIAK

Akers L., R. (2007). *Aplicaciones de los principios del aprendizaje social. Algunos programas de tratamiento y prevención de la delincuencia*. Florida: Universidad de Florida. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.uned-illesbalears.net/Tablas/serrano3.pdf]

Bolívar, A. (2006). "Familia y escuela: dos mundos llamados a trabajar en común". *Revista de educación*, 7(1), 19-31. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.revistaeducacion.mec.es/re339/re339a08.pdf]

Cabrera, Mª. (2009). "La importancia de la colaboración familia-escuela en la educación". *Revista Digital Innovación y experiencias educativas,* 16, 1-9 [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.csi-csif.es/andalucia/modules/mod_ense/revista/pdf/Numero_16/MARIA_CABRERA_1.pdf]

CEAPA. (2003). "Funciones de la escuela y tiempos escolares en el nuevo escenario social". *Documento Base*. Albacete. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): www.ceapa.es]

De León Sánchez, B. (2011). *La relación entre familia escuela y su repercusión en la autonomía y responsabilidad de los niños/as*. XII Congreso internacional de teoría de la educación.

Elias, M., Tobias, S., y Friedlander, B. (1999). *Educar con inteligencia emocional*. Barcelona: Plaza & Janés.

Epstein, J. (2002). *School, family, and community partnerships*. Thousand Oaks: Corwin Press.

García-Bacete, F. (2003). "Las relaciones escuela-familia: un reto educativo". *Infancia Y Aprendizaje*, 26(4), 425-437. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://dx.doi.org/10.1174/021037003322553824]

Hernández, F. (2001). "Aprendizaje emocional y social". *Proyecto de innovación educativa.*

Ibarrola-García, S. y Iriarte Redín, C. (2013). “La influencia positiva de la mediación escolar en la mejora de la calidad docente e institucional: percepciones del profesor mediador”. *Revista De Curriculum Y Formación Del Profesorado*, 17(1), 368-384.

Granados, A. (2012). “La correlación de intereses: las funciones sociales de la educación”. *Manual de sociología de la educación,* 73-86. Granada: Universidad de Granada.

Mañani, M. y Sánchez, P. (1997). “Responsabilidad compartida entre familia y escuela”. *Rev. IN-FAN-CIA*, 41, 16-18.

Medina, J. (2013). Políticas y estrategias de Prevención del delito y Seguridad ciudadana. Cap. IV 196-262. B de F.

Olaizola, I., Barber, S., Jericó, L., y Francés, P. (2012). “La justicia de menores en navarra: seis años de actividad (2005-2010)”. *Revista Jurídica De Navarra*, 53-54, 11-69. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4258068]

Ortíz R, M., Sepúlveda, R., y Viano, C. (2005). *Análisis de los programas de prevención dirigidos a jóvenes infractores de ley*. Santiago, Chile: Universidad de Chile, Instituto de Asuntos Públicos, Centro de Estudios en Seguridad Ciudadana, CESC. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.cesc.uchile.cl/publicaciones/se_11_ortizsepulviano.pdf]

Pérez, Á. (2009). Las funciones sociales de la escuela: de la reproducción a la reconstrucción crítica del conocimiento y la experiencia, 17-33. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://biblioteca.clacso.edu.ar/Argentina/lpp/20100324022908/9.pdf]

Pulido, R., Martín Seoane, G., y Lucas Molina, B. (2013). “Orígenes de los Programas de Mediación Escolar: Distintos Enfoques que influyen en esta Práctica Restaurativa”. *Analesps*, 29(2). [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://dx.doi.org/10.6018/analesps.29.2.132601]

Rodríguez, E. (2005). *Prevencion social del delito y la violencia juvenil: experiencias innovadoras en america latina*. Montevideo. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.iidh.ed.cr/comunidades/seguridad/docs/seg_docconferencias/conferencia-buenos%20aires%202005-ernesto.pdf]

Ruiz de Miguel, C. (2001). "Factores familiares vinculados al bajo rendimiento". *Revista Complutense De Educación*, 12(1), 81-113.

Rutter, M., Giller, H., y Hagell, A. (2000). *La Conducta antisocial de los jóvenes*. Madrid: Cambridge University Press. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://myslide.es/documents/la-conducta-antisocial-de-los-jovenes-michael-rutter.html]

Salvador, T. y Martinez, I. (1997). "La evaluación de programas de prevención en las drogodependencias". *Estudios De Juventud*, 40, 95-108. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.injuve.es/sites/default/files/Revista40-8.pdf]

Trapero, M. (2012). "Aplicación de la Ley Orgánica Reguladora de la Responsabilidad Penal de Menores a los mayores de 18 años. El discurso en torno a la creación de un Derecho penal juvenil". *Revista Nuevo Foro Penal*, *7*(78), 32-69. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://publicaciones.eafit.edu.co/index.php/nuevo-foro-penal/article/view/1900/1910]

Vargas, A. (2007). "Conexión entre la escuela y otras instituciones de la comunidad". *Educare*, XI(2), 105-118.

Vásquez, C. (2003). "Predicción y prevención de la delincuencia juvenil según las teorías del desarrollo social". *Revista De Derecho*, XIV, 135-158. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://mingaonline.uach.cl/scielo.php?pid=S0718-09502003000100008&script=sci_arttext]

Vila i Mendiburu, I. (1998). *Familia, escuela y comunidad*. Barcelona: ICE Universitat Barcelona.

Villar, P., Luengo, M., Gómez, J., y Romero, E. (2003). "Una propuesta de evaluación de variables familiares en la prevención de la conducta problema en la adolescencia".

Psicothema, 15(4), 581-588. [Hemen eskuragarri (01/06/2016): http://www.psicothema.com/pdf/1111.pdf]

XXIII Encuentro de Consejos Escolares Autonómicos y del Estado. (2015). "Las relaciones entre familia y escuela. Experiencias y buenas prácticas*". Documento base. [Hemen eskuragarri* (01/06/2016)*: http://www.mecd.gob.es/dctm/cee/encuentros/23encuentro/23encuentroceaedocumentobase2015.pdf?documentId=0901e72b81cba426]*

GEHIGARRIAK

A. gehigarria

Irakasleentzat hasierako informazioa: irakasle bitartekaria

Eskola bitartekaritza gatazkak ezberdinak konpontzeko prozesua da. Era berean, irakasle eta ikasleengan elkarreraginean elkarbizitzeko beharrezkoak diren motibo edo inpultsoak, kooperazioa eta erantzukizun soziala sortzea du helburu. Horrez gain, prozesu honek elkarbizitzeko giro egokia eta komunitatearekiko zentzua berreskuratu nahi du.

Zentzu honetan, bitartekaritzak ikasleriarekin lotura afektiboak hobetzen ditu, parte-hartzea, erlazio interpertsonalak, proiektu komunak, aniztasuna eta diziplina arauen gestioa ezarriz.

Horrela, irakasleak bezala zenbait dira garatu beharreko jarrerak:

- Irakaskuntza esanguratsuaren oinarriak kontuan hartuz, garatuko ditugun ikaskuntza prozesuak haurren esperientzia eta ezagutzetan oinarrituta egon behar dira eta jarduerak haien errealitate eta bizipenekin erlazionatuta.
- Ikasleak haien ideiak eta sentimenduak aztertzera lagundu behar ditugu, haien ondorio pertsonalak garatzeko helburuarekin.
- Ikasleen parte-hartze aktiboa sustatu beharra dugu. Horretarako, konfiantza eta segurtasun ingurunea lortzea beharrezkoa izango da lehenik eta behin. Egindako esku-hartzeak aitortu eta baloratuko ditugu, ez ditugu haien erantzunak epaituko eta parte hartzearen erabakia haien eskuetan utziko dugu.
- Taldearen funtzionamendu egokia lortzeko oinarrizko arau batzuk ezarriko ditugu; hala nola, bestearen ideiak eta iritziak errespetatzea. Arau hauek betetzen ez direnean, beharrezko esku hartzea egingo dugu.

B. gehigarria

Programaren aurre-ebaluazioa (IKASLEAK)

1. Zein mailatan ikasten al duzu?

1.	2.	3.	4.	5.	6.

2. Jaso duzun informazioan oinarrituz, zer da programaren inguruan espero duzuna?

_____

_____

_____

3. Zer iruditzen zaizkizu programaren helburuak:

Oso egokiak eta beharrezkoak ikusten ditut	Egokiak badira ere, ez ditut beharrezkoak ikusten	Guztiz lekuz kanpo ikusten ditut, batere ez beharrezkoak

4. Aldez aurretik ikusita, interesgarria iruditzen al zaizu programa? Motibatuta ikusten al duzu zeure burua?

BAI	EZ

5. Zure erantzuna dena delakoa bada ere, zer egingo zenuke programaren interesa areagotzeko? Edozer gauza baliogarria izan daiteke, proposatu beldurrik gabe!

_____

_____

_____

Milesker zure laguntzagatik!

C. gehigarria

Programaren aurre-ebaluazioa (IRAKASLEAK)

1. Zein mailatan irakasten duzu?

1.	2.	3.	4.	5.	6.

2. Jaso duzun informazioan oinarrituz, zer da programaren inguruan espero duzuna?

_____

_____

3. Zer iruditzen zaizkizu programaren helburuak:

Oso egokiak eta beharrezkoak ikusten ditut	Egokiak badira ere, ez ditut beharrezkoak ikusten	Guztiz lekuz kanpo ikusten ditut, batere ez beharrezkoak

4. Zein izango lirateke kendu edo gehituko zenituzkeen helburuak?

_____

_____

_____

5. Aldez aurretik ikusita, interesgarria iruditzen al zaizu programa? Motibatuta ikusten al duzu zeure burua?

BAI	EZ

5. Zure erantzuna dena delakoa bada ere, zer egingo zenuke programaren interesa areagotzeko? Edozer gauza baliogarria izan daiteke, proposatu beldurrik gabe!

_____

_____

_____

Milesker zure laguntzagatik!

D. gehigarria

Programaren aurre-ebaluazioa (GURASOAK)

1. Zein mailatan irakasten du zure seme alaba?

1.	2.	3.	4.	5.	6.

2. Jaso duzun informazioan oinarrituz, zer da programaren inguruan espero duzuna?

_____

_____

3. Zer iruditzen zaizkizu programaren helburuak:

Oso egokiak eta beharrezkoak ikusten ditut	Egokiak badira ere, ez ditut beharrezkoak ikusten	Guztiz lekuz kanpo ikusten ditut, batere ez beharrezkoak

4. Zein izango lirateke kendu edo gehituko zenituzkeen helburuak?

_____

_____

_____

5. Aldez aurretik ikusita, interesgarria iruditzen al zaizu programa? Motibatuta ikusten al duzu zeure burua?

BAI	EZ

5. Zure erantzuna dena delakoa bada ere, zer egingo zenuke programaren interesa areagotzeko? Edozer gauza baliogarria izan daiteke, proposatu beldurrik gabe!

_____

_____

_____

Milesker zure laguntzagatik!

E. gehigarria

Erantzukizuna ebaluatzen

ERANTZUKIZUNA EBALUATZEKO FITXA			
1	Ohea egiten dut altxatzen naizenean	BAI	EZ
2	Prestatzen didatena jaten saiatzen naiz	BAI	EZ
3	Ematen didaten dirua antolatzen dakit	BAI	EZ
4	Maiz desobeditu egiten dut	BAI	EZ
5	Zerbait aukeratu behar dudanean oso zaila egiten zait	BAI	EZ
6	Arauak eztabaidatu egiten ditut normalean	BAI	EZ
7	Jokoetan galtzen dudanean haserretzen naiz	BAI	EZ
8	Lagunak behar nautenean laguntzen ditut	BAI	EZ
9	Gauza asko galtzen ditut	BAI	EZ
10	Zerbait egin aurretik, beharrezkoa antolatzen dut	BAI	EZ

F. gehigarria

“Erantzukizuna ebaluatzen” fitxa zuzentzen

Erantzunak zuzentzeko fitxa			
1	Ohea egiten dut altxatzen naizenean	BAI	EZ
2	Prestatzen didatena jaten saiatzen naiz	BAI	EZ
3	Ematen didaten dirua antolatzen dakit	BAI	EZ
4	Maiz desobeditu egiten dut	BAI	EZ
5	Zerbait aukeratu behar dudanean oso zaila egiten zait	BAI	EZ
6	Niregatik zerbait ona egiten dutenean eskertzen dut	BAI	EZ
7	Jokoetan galtzen dudanean haserretzen naiz	BAI	EZ
8	Lagunak behar nautenean laguntzen ditut	BAI	EZ
9	Gauza asko galtzen ditut	BAI	EZ
10	Zerbait egin aurretik, beharrezko materialak antolatzen ditut	BAI	EZ
Erantzun zuzen bakoitzari puntu bat emaiozu eta hurrengo zehaztasunen arabera zure burua ebaluatu			
· 8, 9 edo 10 erantzun zuzen izan badituzu, gauzak ongi egiten ari zaren seinale da! Segi horrela! · 5-10 erantzun artean asmatu badituzu, bide onean ari zarenaren seinale da, bat egiten ez duten erantzunak birpasatu eta horien inguruan hausnartu, animo! · 1, 2, 3 edo 4 erantzun zuzen izan badituzu soilik, zure jarrera aldatu beharko duzula esan nahi du. Irakasleari edo gurasoei laguntza eskatu ahal diezu. Ekin gogor!			

G. gehigarria

“Zaindu nazazu”

Jarduera: 1	**Izena**: Zaindu nazazu
Iraupena: Aste oso bat	**Materiala:** - Arrautza - Margotzeko eta apaintzeko tresnak
Espazioa: Ikasgelan zein ikasgelatik kanpo	
Zereginak	
Erantzukizunaren aztertzea aurrera eramateko, “zaindu nazazu” izena duen jarduera proposatuko zaie haurrei. Jarduera honetan, har bakoitzak arrautza bat ekarri beharko du etxetik. Ikasle bakoitzak arrautza bat duelarik, margotu eta apainduko ditugu, bakoitzak nahi duen moduan eta nahi dituen materialekin. Behin hori eginda, izen bat jarriko diogu gure arrautzari, berriro ere guk nahi duguna. Horrela, bakoitzak bere “maskota” izango du eta orain interesgarriena planteatuko zaie: arrautza aste oso batean zehar zaindu beharko dute. Aipatuko dugu baita, posiblea den heinean, arrautzak guk zerbait egiten dugun bitartean gurekin egon beharko dela; hala nola, eskolan, dutxan, jaten dugun bitartean, etabar. Astea pasa eta gero, bakoitzak bere arrautza klasera ekarriko du bueltan eta guztion artean aurkitu ditugun zailtasunak komentatuko ditugu.	
Irakaslearentzako jarraibide galderak	
Zeintzuk izan dira aurkitu dituzuen zailtasunak? Egunean zehar zuen ekintzetan lagundu al dizue edo etxean utzi duzue? Zenbat alditan galdu duzue? Zeintzuk izan dira puskatzearen arrazoiak?	

H. gehigarria

“Zaindu ezazu”

Jarduera: 2	**Izena**: Zaindu ezazu
Iraupena: Aste oso bat	**Materiala:** - Bakoitzarentzat baliotsuak diren objektuak
Espazioa: Ikasgelan zein ikasgelatik kanpo	

Zereginak

Bigarren jarduera hau, arrautzaren jarduerarekin zerikusi handia du, baina oraingo honetan, gure klase-kideak izango dira guretzat garrantzitsua den objektu baten zaindariak izatearen arduradunak.

Horretarako, ikasle bakoitzak, harentzat garrantzitsua den objektu bat eramango du klasera (saiatu beharko gara diru aldetik oso baliagarria ez izatea, badaezpada ere). Orduan, ikasleen artean objektuak trukatuko dituzte, bakoitzak nahi duen lagunarekin.

Kontuan hartu beharko dugu, oraingoan zaindu behar dugun objektua ez dela gurea, eta, beraz, oraindik ere kontu handiagoarekin ibili beharko garela. Gainera, galtzen baldin badugu konpondu, berri bat erosi edo berriro ere eraiki beharko dugularen jakinaren gainean jarriko ditugu haurrak, are konpromiso handiagoa izateko. Lotura handiagoa sortzeko asmoarekin, bakoitzak haren objektuaren garrantziaren arrazoia ere azaltzea oso interesgarria iruditzen zaigu.

Astea amaitzean, aurreko teknika erabilita, klasera ekarriko dituzte objektuak eta guztion artean komentatu egingo ditugu zenbait alderdi.

Irakaslearentzako jarraibide galderak

Zeintzuk izan dira aurkitu dituzuen zailtasunak?

Egunean zehar zuen ekintzetan lagundu al dizue edo etxean utzi duzue?

Klase-kide baten objektua zenez garrantzi handiagoa eman al diozue?

Zuen objektuan pentsatu al duzue astean zehar?

I. gehigarria

Bitartekaritza programan parte hartzeko inkesta

1. Nola ulertzen duzu zuk bitartekaritza?
2. Uste duzu bitartekaritza gatazkak konpontzeko modu egokia dela? Zergatik?
3. Gustatuko litzaizuke bitartekaritza programaren parte izatea? Zergatik?
4. Klaseko bi ikasle lixkarretan dabiltza batez besteari estutxea lapurtu diola aurpegiratzen ari diolako. Saiatu zaitez azaltzen honen aurrean hartuko zenukeen papera.
Milesker zure laguntzagatik!

J. gehigarria

Bitartekaritza kasuak bideratzeko fitxa

<table>
<tr><th colspan="6">Bitartekaritza kasuak</th></tr>
<tr><td colspan="2">Bitartekarien izenak</td><td colspan="2">1)</td><td colspan="2">2)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Gatazkan izan diren ikasleen izenak eta mailak</td><td colspan="3">1)
2)
3)
4)</td><td></td></tr>
<tr><td colspan="4">Gatazka konpontzea eta parte hartzaileen artean akordio bat adostu al da?</td><td>BAI</td><td>EZ</td></tr>
<tr><td colspan="6">Zein izan da akordio hori?</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Parte hartzaile guztiak ados badaude, sinatuko dute.

Konpontze data: ……..</td><td colspan="2">1)</td><td colspan="2">2)</td></tr>
<tr><td colspan="2">3)</td><td colspan="2">4)</td></tr>
</table>

K. gehigarria

Bitartekaritza programaren ebaluaketa

BITARTEKARITZA PROGRAMA EBALUATZEKO TXANTILOIA		
Bitartekaritza programari esker…		
	BAI	EZ
… gainontzekoen ikuspuntuan gehiago erreparatzen dut		
… nire beharrak, sentimenduak edo emozioak hobe azaleratzen ditut		
… nire emozio negatiboez konturatzen naiz		
… emozioak nire portaeran eragina dutela konturatzen naiz		
… emozioen eta pentsatzen dudanaren artean ezberdintzen dut		
… emozio negatiboak hobe kontrolatzen ditut		
… arazoen aurrean pazientzia handiagoa daukat		
… injustiziak errazago antzematen ditut		
… gainontzekoekin hobe komunikatzen naiz		
… gatazka, ikasteko baliabide bat bezala ikusten dut		
… gatazkak aztertzen ditut nire iritzi pertsonala kontuan izan gabe		
… jarrera desegokia izatearen ondorioez ohartzen naiz		

… arazo bat argitzeko modu desberdinak aztertzen ditut		
… nire arazoen konpontzean dudan arduraz konturatu naiz		
… pertsonen arteko ezberdintasunak onartu eta errespetuago handiago dut		
… ikastetxeko parte-hartzean barneratuagoa sentitzen naiz		
… zuzena dena eta ez dena ezberdintzen dut		
… bakoitzak elkarbizitza hobetzeko egin dezakeena hobe antzematen dut		

L. gehigarria

Programaren amaierako ebaluazioa (IKASLEAK)

Irakaslearekiko harremanak		
	BAI	EZ
Irakaslearengan konfiantza daukat		
Irakaslearengan errespetua aurkezten dut		
Gauzak eskatzerako orduan modu egokian egiten saiatzen naiz		
Klase-kideekin harremanak		
	BAI	EZ
Nahiko bakartia kontsideratzen naiz		
Lotsatia naiz		
Sentimenduak adierazten dakizkit		
Taldean onartua sentitzen naiz		
Ikaskideak errespetatzen ditut		
Batzuetan agresibitatea erabiltzen dut		
Asertiboa naizela uste dut		
Besteengan konfiantza adieraztea gustukoa dut		

Lanerako orduan		
	BAI	EZ
Gehienetan bakarrik lan egiten dut, autonomia gustukoa dut		
Denbora tarte batean kontzentrazioa mantentzea ez zait kostatzen		
Taldeak jarritako arauak betetzen ditut		
Arazoak eta gorabeherak kudeatzen dakizkit		
Gainontzekoen iritziak, proposamenak eta ideiak onartzen ditut		
Portaeraren aldetik		
	BAI	EZ
Txandak errespetatzen badakit		
Portaera desegokiak ditudanean konturatu egiten naiz		
Protagonista izatea gustukoa dut		
Nire ekintzen ondorioak onartzen ditut		
Gehienetan arauak betetzen ditudala uste dut		
Kognitiboki		
	BAI	EZ
Nire ideiak arrazoitzen dakizkit		
Arazo baten aurrean ezer egin baino lehen hausnartzen dut		
Nire jarrera kontrolatzen badakit		

Nire zereginak ordenatzen dakizkit		
Besteekin era egokian komunikatzen badakidala uste dut		
Nire ideiak defendatzeko argudioak ematen dakizkit		
Egoeren aurreko analisia egiten daki		
Besteak entzuten dakit		

M. gehigarria

Programaren amaierako ebaluazioa (IRAKASLEAK)

1. Zein mailatan irakasten duzu?

1.	2.	3.	4.	5.	6.

2. Programaren inguruan espero zenuena bete al da? Zergatik?

_____

_____

_____

3. Programan zehar jorratu diren helburuen artean zeintzuk kontsideratzen dituzu egokienak? Zeintzuk uste duzu soberan daudela? Zeintzuk gehituko zenituzke?

_____

_____

_____

4. Baliagarria iruditzen al zaizu programa? Hurrengo urteetan programa berarekin jarraitzea gustatuko litzaizuke?

BAI	EZ

5. Zure erantzuna dena delakoa bada ere, zer egingo zenuke programaren interesa areagotzeko? Edozer gauza baliogarria izan daiteke, proposatu beldurrik gabe!

_____

_____

_____

Milesker zure laguntzagatik!

N. gehigarria

Programaren amaierako ebaluazioa (GURASOAK)

1. Zein mailatan ikasten du zure seme -alabak?

1.	2.	3.	4.	5.	6.

2. Programaren inguruan espero zenuena bete al da? Zergatik?

_____

_____

_____

3. Programan zehar jorratu diren helburuen artean zeintzuk kontsideratzen dituzu egokienak? Zeintzuk uste duzu soberan daudela? Zeintzuk gehituko zenituzke?

_____

_____

_____

4. Baliagarria iruditzen al zaizu programa? Hurrengo urteetan programa berarekin jarraitzea gustatuko litzaizuke?

BAI	EZ

5. Zure erantzuna dena delakoa bada ere, zer egingo zenuke programaren interesa areagotzeko? Edozer gauza baliogarria izan daiteke, proposatu beldurrik gabe!

_____

_____

_____

Milesker zure laguntzagatik!